

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2019-2020

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Barbora Holousová

**Možnosti formálního a neformálního vzdělávání žen
na rodičovské dovolené**

Praha 2020

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Milan Demjanenko, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2019-2020

BACHELOR THESIS

Barbora Holousová

**Formal and non-formal education options for women
in maternity leave**

Prague 2020

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

PhDr. Milan Demjanenko, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Jméno autorky

Poděkování

Děkuji svému manželovi za podporu, respondentům za vyplnění dotazníku a svému vedoucímu práce za trpělivost a ochotu při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce je koncipována jako teoreticko – empirická. První část, teoretická pojednává o vzdělávání ve všeobecné rovině, vymezuje pojmy celoživotního učení, formálního a neformálního vzdělávání a zaměřuje se na ženy na rodičovské dovolené a jejich možnosti seberealizace formou dalšího vzdělávání. Tato část se také věnuje organizaci času ženy v rámci rodičovské dovolené a sladění vzdělávání s rodinným životem. Druhá část, empirická se zabývá šetřením toho, zda-li mají ženy, které jsou aktuálně na rodičovské dovolené možnosti formálního nebo neformálního vzdělávání, případně, pokud možnost nemají, jaké jsou nejčastější překážky pro jejich další seberealizaci.

Klíčová slova

Dotazníkové šetření, matka, rodičovská dovolená, rodina, seberealizace, spokojenost, studium, vzdělávání, žena.

Annotation

This Bachelor thesis is conceived as a theoretical-empirical. The first theoretical part refers to education in general, defining the terms of lifelong education, formal and non-formal, and focuses on women in maternity leave and their options of self-improvement through further education. This part also covers time management for balanced educational and family life. The second empirical part investigates what formal or non-formal education options women on maternity leave have and what obstacles are in their path.

Keywords

Education, family, maternity leave, mother, questionnaire survey, satisfaction, self-realization, study, woman.

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ	10
1.1 Etapy celoživotního vzdělávání.....	11
2 VZDĚLÁVÁNÍ	17
2.1 Formální vzdělávání	18
2.2 Neformální vzdělávání.....	18
2.3 Informální učení.....	19
3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ	21
4 VZDĚLÁVACÍ MOŽNOSTI ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	23
5 ORGANIZACE ČASU NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	25
6 PŘEKÁŽKY VE VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ	29
7 SLADĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S RODINNÝM ŽIVOTEM	32
PRAKTICKÁ ČÁST	33
8 KVANTITATIVNÍ A KVALITATIVNÍ VÝZKUM	33
8.1 Cíl a hypotézy výzkumu	33
8.2 Vymezení vzorku respondentů	34
9 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ	36
9.1 Možnosti vzdělávání v závislosti na demografických údajích	37
9.2 Formální a neformální vzdělávání žen na rodičovské dovolené.....	40
10 PŘEKÁŽKY V MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN NA RD	42
11 FORMY PODPORY VZDĚLÁVÁNÍ PRO ŽENY NA RD	44
ZÁVĚR	46
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	49
SEZNAM ZKRATEK	51
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	52
SEZNAM PŘÍLOH	53

ÚVOD

Jedním ze základních měřítek vyspělé společnosti je úroveň vzdělání jejích jedinců a přístup k dalšímu vzdělávání v rámci různých životních etap. Vzdělávání je nutné vidět jako celoživotní proces a je nesmírně důležité zapojit všechny skupiny obyvatelstva, a to i ty, které jsou nějakým způsobem znevýhodněny. V rámci vzdělávání dospělých je nutné zřetel na to, že bariéry při vzdělávání jsou pro každou skupinu specifické a nemusí se nutně shodovat s ostatními skupinami nebo s bariérami v majoritní společnosti. Každý by měl mít možnost, aby maximálně rozvinul své schopnosti a dovednosti v souladu se svými zájmy a potřebami. Vždyť přeci vzdělání pomáhá lidem zvyšovat kvalifikaci, být konkurenceschopnějšími, ekonomicky zdatnějšími a také jim pomáhá zvyšovat si životní úroveň, což je zejména v dnešní době nesmírně důležité.

Mají ale opravdu všichni rovný přístup ke vzdělávání? Představme si poměrně obsáhlou sociální skupinu. Jedná se o ženy, které jsou aktuálně na rodičovské dovolené. Proč sociální skupinu? Protože stát se matkou znamená většinou přerušit nebo ztratit pracovní, někdy ale i osobní kontakty a vazby. Být dnes matkou je velmi náročná životní role, kdy musí žena naprosto přehodnotit a přeorganizovat svůj čas, své návyky a zvyky a všechno přizpůsobit rodině a péči o dítě. Ocitá se tak v naprosto jiném světě a po dobu mateřské a na ní navazující rodičovské dovolené se dostane do takzvané sociální izolace. Sociální izolace se dá omezit nebo úplně vyloučit, pakliže má možnost se žena vzdělávat a seberealizovat se.

Autorka této práce je sama jednou z těch, které na mateřské a následující rodičovské dovolené tráví svůj čas aktivně, věnuje se zájmovým činnostem, seminářům a vysokoškolskému studiu. Proto se také zamýšlí nad vzděláváním žen na rodičovské dovolené. Spolu s tímto tématem vznikají otázky, jestli mají všechny ženy na rodičovské dovolené možnost se vzdělávat a seberealizovat? Jestli mají oporu v manželovi, partnerovi nebo v dalších rodinných příslušnících, případně zda mají možnost institucionální péče o potomka? Také se dostáváme k otázce, pokud žena možnost vzdělávání a dalšího sebezvoje nemá, co je její největší překážkou a co by jí mohlo pomoci? To je jen několik málo otázek, které autorku vedou k tomu, aby se tématem vzdělávání žen na rodičovské dovolené zabývala a díky nim, aby vznikla tato bakalářská práce.

Bakalářská práce je koncipována jako teoreticko – empirická. V teoretické části se bude autorka opírat o dostupné materiály a publikace o vzdělávání, bude se zde věnovat vysvětlení základní terminologie, která bude součástí celé práce, a to je třeba proces celoživotního učení, jeho etapy, formální a neformální vzdělávání, rodičovská dovolená, organizace času na rodičovské dovolené a v neposlední řadě i sladění studijních povinností s rodinným životem. Teoretická východiska bude autorka v empirické části komparovat s dotazníkovým šetřením, jež bude provedeno v cílové skupině matek, které jsou aktuálně na rodičovské dovolené. Cílem dotazníkového šetření je zjistit, jestli mají ženy na rodičovské dovolené možnost dalšího vzdělávání a seberealizace, případně pokud tuto možnost nemají, jaké jsou hlavní překážky bránící jim ve studiu a co by jim pomohlo, aby se vzdělávat mohly. Následné vyhodnocení výsledků by mělo vést k návrhu, jak ženy na rodičovské dovolené motivovat a rozvíjet jejich zájem o vzdělávání se a seberealizaci a jak podpořit sladění rodinného života se studiem.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CELOŽIVOTNÍ UČENÍ

Celoživotní učení, někdy také nazývané jako celoživotní vzdělávání je nikdy nekončícím procesem v lidském životě každého jedince. Už jako malé děti se učíme různým dovednostem, znalostem a kompetencím, které jsou přiměřené věku. Samozřejmě, že s prohlubujícím se věkem, se naše učení a osvojování si různých kompetencí, dovedností a znalostí stává spíše chtěnou formou vzdělávání než jen přirozenou vývojovou potřebou. Celoživotní učení je ale širším pojmem, zahrnující mimo jiné vzdělávání. Bez učení není možné se vzdělávat, ale učit se bez vzdělání naopak možné je. Každý jedinec se každodenně učí, a to již od narození.

Podle Palána chápeme celoživotní učení jako klíčovou změnu pojetí celého vzdělávání, kdy všechny možnosti učení, jak formálního, tak neformálního ve všech vzdělávacích institucích v rámci celého vzdělávacího systému i mimo něj, jsou jeden propojený celek, který umožňuje různorodé a četné přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který dovoluje získávat totožné kvalifikace a kompetence různými cestami a v různých etapách života. Palán (2003, s. 22)

Podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy dále jen MŠMT, ztělesňuje celoživotní vzdělávání zásadní změnu pojetí celého vzdělávání, kdy všechny možnosti učení v rámci vzdělávacího systému i mimo něj, jsou chápány jako propojený celek, který umožňuje získávat kompetence a kvalifikace různými cestami, během celého života. Je to soubor veškerého učení, které je nepřetržité, plynulé a navazuje na sebe. Jestliže položíme kvalitní základy pro všeobecné vzdělávání už od neútlejšího věku, pak máme velmi pevnou základnu, která by měla zajistit, že se člověk „naučí učit se“ a že bude mít k učení kladný postoj. Následné formy studia by potom měly člověka vybavit dovednostmi, schopnostmi a patřičnými kompetencemi k řešení aktuálních problémů, měly by být založené na jeho znalostech a neměly by postrádat morální obsah. (MŠMT Strategie celoživotního učení, online, s. 8-9, cit. 2020-02-01)

Andragogický slovník definuje celoživotního učení/vzdělávání jako účelné formální i neformální činnosti, jež souvisí s učením, které jedinec vykonává v průběhu života, a to s cílem zdokonalit a prohloubit svoje odborné znalosti a dovednosti. Celoživotní učení je

definováno jako nikdy nekončící proces a je rozděleno na dvě části, první je část počátečního vzdělávání a druhá další vzdělávání. Průcha, Veteška (2012, s. 52).

Zahraníční zdroj vidí celoživotní učení jako poskytování, či využívání formálních i neformálních vzdělávacích příležitostí, kdy lidé po celý život podporují svůj neustálý rozvoj a zlepšování znalostí potřebných pro zaměstnání nebo osobní život. (Dictionary, lifelong learning, online, cit. 2020-02-01)

1.1 ETAPY CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

MŠMT ve Strategii celoživotního učení ČR uvádí, že celoživotní vzdělávání se dělí do dvou skupin, které se označují jako počáteční vzdělávání a další vzdělávání. Počáteční vzdělávání se uskutečňuje zejména v mladém věku a může být ukončeno po splnění povinné školní docházky, vstupem na pracovní trh nebo přechodem mezi obyvatele, kteří nejsou ekonomicky aktivní. Další vzdělávání probíhá po dosažení určité úrovně vzdělání, respektive po prvním vstupu na trh práce. Je zaměřeno na široké spektrum znalostí, dovedností a kompetencí, které jsou nezbytné pro uplatnění v osobním, pracovním i občanském životě. (MŠMT Strategie celoživotního učení, online, s. 8-9, cit. 2020-02-01)

První etapa označená názvem počáteční vzdělávání zahrnuje základní vzdělávání, které je rozděleno na primární a nižší sekundární stupeň, označené normou ISCED 1,2. Střední vzdělávání je vyšší sekundární stupeň, označený normou ISCED 3 a terciární vzdělávání označené normou ISCED 5. Tato etapa vzdělávání se týká zejména dětí a mládeže, někdy se může týkat i dospělých, a to v případě, že si potřebují doplnit formální stupeň vzdělání. Průcha, Veteška (2012, s. 203)

Jednotlivé stupně vzdělávání ve formálním školském systému na sebe navazují, jsou upravovány a označovány normou ISCED. Ta byla v roce 1997 schválena na zasedání Generální konference UNESCO. V roce 2008 byla norma zavedena v České republice a v roce 2011 byla vedena jako samostatný dokument pod názvem Klasifikace vzdělávání. (Český statistický úřad Mezinárodní Klasifikace vzdělání, online, s. 7, cit. 2020-02-03)

Podle Klasifikace vzdělávání se počínající stupeň, nazývaný jako preprimární, uskutečňuje v předškolních vzdělávacích institucích, jejichž programy jsou na úrovni ISCED 0 a jedná se obvykle o mateřské školy, které mají za úkol podporovat fyzický, sociální a emoční vývoj malých dětí a uvést je do organizované výuky odehrávající se mimo rodinu. Zaměřují se na rozvoj emočně-sociálních dovedností, které jsou nezbytné pro školní docházku a zapojení do společnosti, rozvíjí dovednosti a připravují děti pro

vstup do primárního vzdělávání. (Český statistický úřad Klasifikace vzdělání, online, s. 18, cit. 2020-02-03)

Primárním stupněm, který je označován jako ISCED 1 se rozumí první stupeň základní školy, což je první až pátý ročník. Primární nebo-li první stupeň vzdělávání je určen k tomu, aby žákům poskytoval základní dovednosti v oblasti čtení, psaní a počítání. Má za úkol vytvářet pevné základy učení a porozumění danému tématu. Zaměřuje se na základní stupeň složitosti s velmi malou nebo žádnou odborností. Jediným vstupním kritériem pro absolvování této úrovně je věk. Zpravidla je to kolem šestého roku věku dítěte. (Český statistický úřad Klasifikace vzdělání, online, s. 21, cit. 2020-02-03)

Po prvním stupni základní školy, následuje druhý stupeň, který je od šesté do deváté třídy a kromě toho se do této kategorie řadí ještě nižší ročníky víceletých gymnázií. V odborné literatuře je tento stupeň vzdělávání nazýván jako nižší sekundární stupeň. Je určen k tomu, aby prohluboval znalosti z prvního stupně, je více zaměřen na položení základů celoživotního učení a lidský rozvoj, na který je potom možno navazovat v dalším vzdělávacím systému a rozvíjet ho. Na úrovni ISCED 2 se již setkáváme se širokou škálou předmětů, nejen s těmi základními. (Český statistický úřad Klasifikace vzdělání, online, s. 24, cit. 2020-02-03)

Další stupeň vzdělávání, někdy také nazývaný, vyšší sekundární stupeň spadá do kategorie ISCED 3, má jedince připravit na výkon jeho povolání nebo profese. Je specializovanější, zaměřené na hlubší výuku než v programu ISCED 2. Programy v tomto vzdělávacím stupni mohou mít všeobecné nebo odborné zaměření. Do všeobecných vzdělávacích programů zahrnujeme například gymnázia a do odborně zaměřených například střední odborné školy, ale také třeba střední odborná nebo odborná učiliště, která jsou více zaměřena na praktické dovednosti než na teorii. (Český statistický úřad Klasifikace vzdělání, online, s. 28, cit. 2020-02-03)

Navazujícím stupněm vzdělávání, který je možno také najít pod názvem postsekundární vzdělávání se rozumí další stupeň vzdělávání pro absolventy středních škol, případně pro absolventy učilišť. Tento druh vzdělávání je označován normou ISCED 4. Zaměřuje se na získávání dovedností, znalostí a schopností pro uvedení na trh práce. Je zde nižší úroveň složitosti, než u terciárního vzdělávání. Podmínkou je splnění úrovně ISCED 3, která není dostatečná pro terciární vzdělávání nebo pro nástup do zaměstnání. Tento stupeň vzdělávání je vhodný například pro absolventy všeobecných

vzdělávacích programů nebo pro absolventy konkrétně zaměřených programů, kteří si chtějí zvýšit svou kvalifikaci a specializaci. Lze sem zařadit například nástavbové studium a pomaturitní studium. (Český statistický úřad Klasifikace vzdělání, online, s. 31-34, cit. 2020-02-03)

Další stupeň vzdělávání je zařazen v terciárním vzdělávání, je označován normou jako ISCED 5 a člení se na skupinu A a B. Zařazení jedince ke studiu podléhá jeho předchozí dosažené úrovni vzdělání. Do této skupiny se zařazují vyšší odborné školy dále jen VOŠ, bakalářské a magisterské studijní programy. Jedná se o programy, které prohlubují dovednosti a znalosti jeho účastníků. Tyto studijní programy se obvykle odehrávají na univerzitách či v odpovídajících vzdělávacích institucích. Jsou více zaměřena na teorii, občas se však lze setkat i s praktickou částí, zejména u VOŠ. Bakalářský a magisterský studijní program je zaměřen na teorii, občas se zde mohou vyskytovat prvky praxe, a to zejména ve vztahu k výzkumu v dané oblasti studia nebo v nejlepších poznatcích z praxe. Tento stupeň může vést k získání diplomu, může zde být požadavek ke splnění vědecké práce. (Národní ústav vzdělávání, online, s. 3-4, cit. 2020-02-03)

Posledním typem terciárního vzdělávání je doktorský studijní program, označován normou ISCED 6. Je co do obsahu studia nejnáročnější. Odehrává se výlučně na univerzitách a vede k pokročilému vědeckému vzdělání v daném oboru. Je zakončen odevzdáním doktorské práce, která představuje přínos k poznání příslušného studijního oboru. ISCED 6 je založen na teorii a zejména pak na vědeckém výzkumu. Zakončením tohoto stupně vzdělávání je doktorský titul v dané oblasti studia. (Národní ústav vzdělávání, online, s. 4, cit. 2020-02-03)

K počátečnímu vzdělávání se vztahuje již zmíněná klasifikace ISCED (International Standard Classification of Education), což je Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání. Jedná se o dokument, který umožňuje srovnávat organizaci a náplň vzdělávacích systémů v jednotlivých zemích světa na základě jednotné univerzální klasifikace. ISCED má osm stupňů, které jsou utříděny od nejnižší úrovně formálního vzdělání po nejvyšší stupeň vzdělání. Pro větší přehlednost autorka přikládá tabulku, kde je přehled jednotlivých úrovní zobrazen. Průcha, Veteška (2012, s. 137)

Tabulka 1: Klasifikace ISCED

Úroveň ISCED	Označení vzdělávání	Typický druh školy v ČR
0	preprimární	mateřská škola
1	primární	1. stupeň základní školy (1.-5. roč.)
2	nižší sekundární	2. stupeň základní školy (6.-9. roč.) nižší ročníky víceletých gymnázií
3	vyšší sekundární	čtyřletá gymnázia, SOŠ, SOU
4	postsekundární	nástavbové a pomaturitní studium
5A	terciární: první stupeň	magisterské studium
5B	terciární: první stupeň	bakalářské studium (konečné), VOŠ
6	terciární: druhý stupeň	doktorský studijní program

Druhou etapou celoživotního vzdělávání je další vzdělávání. Následuje po ukončení počátečního vzdělávání nebo po prvním vstupu na trh práce. Toto vzdělávání může být realizováno buď v institucích formálního vzdělávacího systému nebo v institucích neformálního vzdělávání. Je významné pro rozvoj jednotlivce, ale i společnosti. Rozvíjí lidské dovednosti, kompetence a prohlubuje jeho odborné znalosti. Člení se na profesní, občanské a zájmové vzdělávání. Průcha, Veteška (2012, s. 64)

Profesní vzdělávání je podle Palána poskytované jedincům, kteří dokončili řádné odborné vzdělávání v průběhu počátečního vzdělávání. Do této kategorie patří rekvalifikační vzdělávání, kvalifikační vzdělávání a periodická školení. Profesní vzdělávání označuje všechny druhy profesního a odborného vzdělávání během aktivního pracovního života po ukončení odborného vzdělávání a přípravy na povolání ve školském systému. Jeho funkcí je rozvoj schopností, dovedností a postojů, které jsou vyžadované pro výkon určitého povolání. Má přímou souvislost s profesním zařazením a uplatněním dospělého a tím i s jeho ekonomickou aktivitou. Podstatou profesního vzdělávání je vytvoření a udržení, pokud možno optimálního souladu mezi kvalifikací subjektivní (skutečnou pracovní schopností jednotlivce) a kvalifikací objektivní (požadavky na výkon určité profese), tedy neustálé přizpůsobování kvalifikace pracovníka kvalifikovanosti práce. Palán (2003, s. 22)

Občanské vzdělávání vymezuje andragogický slovník jako vzdělávání orientované na formování vědomí práv a povinností osob v jejich rolích politických, občanských,

společenských, rodinných a na způsoby, jak ony role zodpovědně a plně zvládat. Do občanského vzdělávání řadíme vzdělávání ve veřejných otázkách (místních, regionálních, státních), zaměřené na uspokojování společenských potřeb a zájmů občanů, na zlepšování jejich života a na vytváření skupinové integrity. Tento druh vzdělávání produkuje rozsáhlejší předpoklady pro zdokonalování člověka jako občana, pro jeho adaptaci na měnící se politické a společenské podmínky, slouží k dotváření socializace a občanské hodnotové orientace. Řadíme sem problematiku ekologickou, historickou, zdravotnickou, etickou, estetickou, všeobecně vzdělávací, politickou, náboženskou, filozofickou a sociální. Občanské vzdělávání by na rozdíl od zájmového mělo být jednoznačně v zájmu státu a mělo by státem být podporováno. Průcha, Veteška (2012, s. 185)

Zájmové vzdělávání je poslední formou v dalším vzdělávání. Podle Šeráka je možné ho vytyčit jako souhrn krátkodobých i dlouhodobých forem, které umožňují výchovné i vzdělávací, organizační i tvůrčí volnočasové aktivity účastníků, směřující k uspokojení jejich zájmů. Účast na těchto aktivitách předpokládá alespoň základní znalosti a dovednosti z daného oboru, přičemž stimuly, se kterými se účastník setká ho podněcují k účasti na dalším rozvoji. Šerák (2009, s. 50). V andragogickém slovníku stojí, že zájmové vzdělávání se zaměřuje na účelné naplnění volného času a dovoluje lidem získat dovednosti a vědomosti mimo školní vzdělávání. Mezi typické znaky patří zájem jedince, dobrovolnost, svoboda výběru, volný čas, velká nabídka, otevřenost a aktivita. Podle obsahu ho lze rozdělit na různé typy, například kulturní, sportovní, zdravotní, vědeckotechnické nebo náboženské vzdělávání. Velmi výraznou roli hraje i to, komu je vzdělávání určeno. Jinak je koncipováno pro děti a mládež a jinak pro dospělé jedince. Zájmové vzdělávání je poskytováno školními i mimoškolními institucemi. Průcha, Veteška (2012, s. 280). Jelikož je bakalářská práce zaměřena na možnosti vzdělávání žen na rodičovské dovolené a jedná se tedy o dospělé účastnice vzdělávacího procesu, je nebytné se na zájmové vzdělávání dospělých zaměřit detailněji.

Zájmové vzdělávání dospělých je přirozeně spjaté s volným časem, jeho využitím a se zájmy dospělého jedince. Vytváří jedinečný prostor pro rozvoj osobnosti, především díky realizaci individuálních zájmů. Dotváří osobnost jedince, jeho hodnotový systém a umožňuje seberealizaci ve volném čase. Nejzákladnějšími znaky jsou neformálnost a dobrovolnost. Edukační aktivity mohou probíhat skupinově nebo individuálně. Zájmové vzdělávání dospělých má významnou funkci kultivace osobnosti a ve světě je stejně

důležité jako profesní vzdělávání, v některých případech se na něm podílejí i jednotlivé firmy, protože zdokonalování osobnosti rozvíjí i lidské zdroje uvádí Průcha, Veteška (2012, s. 280)

Šerák k zájmovému vzdělávání uvádí, že i přesto, že se kolem celé sféry celoživotního učení vedou odborné diskuze, tak se nejvíce zaměřuje na problematiku profesního vzdělávání a vzdělávání občanské a zájmové stále zůstává okrajovou záležitostí. Zájmové vzdělávání má významné kořeny a je historicky výrazně starší, s delší tradicí, než vzdělávání profesní, neboť neustále rozvíjí svou původní myšlenku, což je vyvést člověka z každodenního stereotypu a umožnit mu oprostít se od tlaků ve světě práce. Šerák (2009, s. 45)

2 VZDĚLÁVÁNÍ

Palán definuje vzdělávání jako činnost, která je vědomá, cílevědomě zprostředkovává a aktivně utváří a osvojuje technické a vědecké znalosti, intelektuální a praktické dovednosti a lidské zkušenosti. Utváří morální strukturu osobnosti, zájmy a postoje. Je součástí socializace jedince a dá se rozdělit na dvě části. První je vzdělávání, což je činnost lektora a vzdělávání se jako činnost jedince ve vzdělávacím procesu. Palán (2003, s. 11).

Veteška uvádí, že vzdělávání je proces, při němž si jedinec osvojuje poznatky a činnosti, které vnitřním zpracováním – učením – přetvoří na vědomosti, dovednosti, znalosti a návyky. Veteška (2016, s. 79).

Andragogický slovník vymezuje vzdělávání jako proces získávání znalostí, k němuž dochází v prostředí škol nebo v jiném zařízení, kde je možno se učit a získávat nové znalosti. Z hlediska společnosti je vzdělávání naprosto nezbytné pro přežití a vývoj. Bez celoživotního vzdělávání by nebylo možné zdokonalovat nové generace a vývoj lidstva, proto je v současné době kladen na vzdělávání takový důraz. A to i na vzdělávání dospělých jedinců. Průcha, Veteška (2012, s.274)

Veteška ke vzdělávání dospělých uvádí, že jako obor vědy a studia existuje na vysokých školách v množství zemí. V USA, Kanadě, Německu, Francii a v severských zemích se tomuto vědnímu oboru a studiu říká vzdělávání dospělých (adult education) a zaměřuje se na speciální oblast edukace dospělých. Od konce 60. let 20. století je rozšíření vzdělávání dospělých velmi zřetelné v celém světě. Lze vidět rozsáhlou a stále se zvětšující se síť vzdělávacích institucí, spolků a asociací. Některá hlediska tohoto procesu lze označit jako celosvětové hnutí, které vyvrcholilo v akceptování myšlenek celoživotního učení a v to, že politika přijímá řadu strategií a memorand, kde zdůrazňuje význam počátečního vzdělávání a dalšího vzdělávání jako jednoho celku. Veteška (2017, s. 102)

Vzdělávání dospělých je samostatnou disciplínou vzdělávacího procesu a jednou z hlavních oblastí celoživotního vzdělávání. Z hlediska času je rovněž nejdelší a může zahrnovat až tři čtvrtiny lidského života. V dnešní společnosti jsou na člověka kladeny velké nároky, které se týkají i oblasti vzdělávání. Je prakticky nezbytné, aby jedinec prohluboval svoje kompetence, aby si zvyšoval kvalifikaci a byl tím flexibilnější na trhu

práce. Jeho flexibilita znamená pro zaměstnavatele vyšší konkurenceschopnost na trhu práce. Veteška (2016, s.88)

Další možnost, jak definovat vzdělávání dospělých je, že se jedná o vzdělávací proces, který se odehrává formální nebo neformální cestou. V oblasti formálního vzdělávání, jde o získání určitého stupně vzdělání ve školském systému, a to hlavně v rámci počátečního vzdělávání. Mnohem větší možnosti jsou potom v neformálním světě vzdělávání. Průcha, Veteška (2012, s. 275)

2.1 FORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Formální vzdělávání je druh vzdělávání, které se uskutečňuje zpravidla ve školách a školských institucích, má cíle, funkce, organizační strukturu a způsoby hodnocení, které jsou ukotveny v zákoně. Jeho jednotlivé stupně na sebe navazují (základní vzdělávání, středoškolské vzdělávání, vyšší odborné vzdělávání a vysokoškolské vzdělávání). Jeho absolvování je zakončeno příslušným osvědčením (vysvědčení, diplom). (MŠMT Strategie celoživotního učení, online, s. 86-87, cit. 2020-02-01)

Formální vzdělávání je podle Palána uskutečňováno ve vzdělávacích institucích a je cestou k získávání uznávaných diplomů a kvalifikací. Palán (2003, s. 44)

Plamínek definuje formální vzdělávání tak, že existuje rozlehlý systém školního vzdělávání, který sleduje pozvolné zrání lidské osobnosti s věkem a má tudíž posloupnou strukturu. Začátek tohoto systému jsou jesle a mateřské školy, následuje základní škola, střední škola a po ní vysoká škola. Tato forma vzdělávání má na jedince obrovský vliv. Významnou měrou nahrazuje původní nevědomé učení, které je dominantní zejména v prvních třech letech, učením vědomým. Plamínek (2014, s. 38)

2.2 NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

Neformální vzdělávání je jakékoliv vzdělávání, které probíhá organizovaně mimo formální vzdělávací systém. Je realizováno formou kurzů, školení a seminářů. Odehrává se obvykle v soukromých vzdělávacích zařízeních, v neziskových organizacích, v zařízeních zaměstnavatelů, ale i ve školách. Nevede k ucelenému stupni vzdělávání. Jedná se například o počítačové kurzy, rekvalifikace, jazykové kurzy, volnočasové aktivity a jiné. Vzdělávací akce, ať je to kurz nebo školení je vždy vedena lektorem. Neformálnímu vzdělávání se v této době přisuzuje velká důležitost, neboť je důležitou součástí celoživotního učení/vzdělávání. Průcha, Veteška (2012, s. 181-182).

Palán charakterizuje neformální vzdělávání jako činnost, která probíhá vedle hlavních vzdělávacích soustav a obvykle nevede k získání formalizovaného osvědčení. Může se uskutečňovat na pracovišti, nebo prostřednictvím činností organizací a skupin občanské společnosti, což jsou například politické strany nebo odborové svazy. Také může být poskytováno organizacemi nebo službami, které byly pověřeny, aby doplňovaly formální systém. Palán (2003, s. 44)

2.3 INFORMÁLNÍ UČENÍ

Informální vzdělávání je posledním druhem vzdělávání. Vyznačuje se tím, že krok za krokem, často nezáměrně hromadí dovednosti, vědomosti, postoje a denní zkušenosti v pracovním i domácím prostředí, ve chvílích odpočinku, osobního volna i ve chvílích pracovního procesu. Zařazuje rovněž poznatky ze sledování televize či poznatky získané četbou. Jedná se o vzdělávání, které je z větší části neorganizované a nesystematické, ale jeho přínos je pro osobnostní rozvoj nezbytný uvádí Šerák. Šerák (2009, s. 16). Palán k informálnímu vzdělávání uvádí, že je přirozeným doprovodným symbolem každodenního života. Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání nemusí být úmyslné, takže to, jak přispívá ke znalostem, vědomostem a dovednostem nemusí být snadno poznatelné ani pro samotné účastníky. Palán (2003, s. 44)

Beneš k informálnímu vzdělávání uvádí, že je to učení v životních situacích, které probíhá mimo formální vzdělávací organizace jako součást jiných činností. Jde o zpracování zkušeností získaných v rodině, práci, škole, ve styku s jinými lidmi a o vyhodnocení vlastního jednání a zažitých situací. Zařazujeme sem i vlastní „vzdělávací programy“ jako je například, když se jedinec učí tapetovat nebo pěstovat zeleninu. I tento druh učení může přejít v určitou organizační formu jako poradenský tutoriál, diskuzní skupina nebo kontrastní učení. V USA, Kanadě, Japonsku a dalších státech, je možnost si nechat tyto znalosti ověřit a získat diplom, certifikát, vysvědčení. V České republice byl v roce 2007 přijat zákon o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání, tedy i informálního. Toto snažení má různorodé sociálně politické zázemí. V zemích, kde je nedostatek kvalifikovaných pracovníků, jde o to, aby byly formalizovány potřebné kvalifikace. Beneš (2014, s. 77-78)

Všechny formy vzdělávání, mají tedy klíčovou roli v životě člověka, a to i dospělého jedince. Vzhledem k tomu, že informální vzdělávání je ale součástí běžného života a je zpravidla neorganizované, zaměří se autorka práce zejména na vzdělávání formálního a

neformálního charakteru. Zde je kromě rozsáhlých vzdělávacích možností nutné také zmínit, že hlavním klíčem k úspěchu v jakémkoliv vzdělávacím procesu dospělých je motivace. Ta je samozřejmě různorodá, protože každý jedinec se vzdělává z jiných důvodů. Nejčastějšími důvody motivace jsou sociální kontakty, kdy účastníci hledají nové aktivity, chtějí navázat nová přátelství a mít společný cíl s určitou skupinou lidí. Dalším důvodem jsou sociální podněty, kdy se účastníci snaží vybočit ze stereotypu a vymanit se z každodenního tlaku. Samozřejmě zde nesmí chybět ani motivace pramenící z profesních důvodů, kdy si jedinec zlepšuje svou pozici v zaměstnání. Klíčová jsou i vnější očekávání, kdy účastník vzdělávacího procesu následuje doporučení zaměstnavatele, přátel nebo poradenského střediska. Beneš (2014, s. 106)

Při vzdělávání formálním i neformálním je také důležité si vytyčit skupinu, pro kterou je vzdělávání určeno. Pokud se jedná o vzdělávání dospělých, konkrétně žen na rodičovské dovolené, kterému je tato práce věnována, je potřeba myslet i na to, že vzdělávání je sice koncipováno pro všechny a řídí se u dospělých zejména motivací, nicméně i v dospělé populaci jsou určité skupiny, které mohou být nějakým způsobem ve vzdělávání znevýhodněny. Významnou skupinou jsou i ženy na rodičovské dovolené. Jedná se o skupinu, která má specifické vzdělávací zájmy a potřeby. Díky sociální a vzdělávací politice, ale také díky andragogice začaly vznikat odpovídající vzdělávací programy právě pro znevýhodněné cílové skupiny, tak aby netrpěly vzdělanostním deficitem a nebyly stigmatizovány. Beneš (2014, s. 108)

3 RODIČOVSKÁ DOVOLENÁ

V České republice náleží ženám i mužům při péči o dítě rodičovská dovolená. Co to vlastně je rodičovská dovolená a kde je možné hledat její právní oporu? Na to se autorka práce zaměří v následující kapitole. Právní oporu pro rodičovskou dovolenou můžeme hledat v Zákoníku práce 262/2006 Sb., paragraf 196 a také v oblasti sociálního zabezpečení a zdravotního pojištění. Je nutné ještě zmínit, že před rodičovskou dovolenou je v České republice tzv. mateřská dovolená, která má taktéž právní oporu v Zákoníku práce 262/2006 Sb., paragraf 195, v sociálním zabezpečení a zdravotním pojištění. Velké množství lidí si ovšem tyto dva pojmy plete. Je proto nezbytné si je vymežit.

Definice mateřské dovolené dle zákoníku práce. *„V souvislosti s porodem a péčí o narozené dítě přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 28 týdnů; porodila-li zároveň 2 nebo více dětí, přísluší jí mateřská dovolená po dobu 37 týdnů. Mateřskou dovolenou zaměstnankyně nastupuje zpravidla od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, nejdříve však od počátku osmého týdne před tímto dnem. Vyčerpá-li zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů, protože porod nastal dříve, než určil lékař, přísluší mateřská dovolená ode dne jejího nástupu až do uplynutí doby stanovené v odstavci 1. Vyčerpá-li však zaměstnankyně z mateřské dovolené před porodem méně než 6 týdnů z jiného důvodu, přísluší jí mateřská dovolená ode dne porodu jen do uplynutí 22 týdnů, popřípadě 31 týdnů, jde-li o zaměstnankyni, která porodila zároveň 2 nebo více dětí. Jestliže se dítě narodilo mrtvé, přísluší zaměstnankyni mateřská dovolená po dobu 14 týdnů. Mateřská dovolená v souvislosti s porodem nesmí být nikdy kratší než 14 týdnů a nemůže v žádném případě skončit ani být přerušena (§ 198 odst. 2) před uplynutím 6 týdnů ode dne porodu.“* (Zákoník práce, online, cit. 2020-02-10)

Definice rodičovské dovolené dle zákoníku práce. *„K prohloubení péče o dítě je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnankyni a zaměstnanci na jejich žádost rodičovskou dovolenou. Rodičovská dovolená přísluší matce dítěte po skončení mateřské dovolené a otci od narození dítěte, a to v rozsahu, o jaký požádají, ne však déle než do doby, kdy dítě dosáhne věku 3 let.“* (Zákoník práce, online, cit. 2020-02-10)

RD se u žen, které měly nárok na mateřskou dovolenou začíná počítat zhruba od půl roku věku dítěte u žen, které nárok na mateřskou dovolenou neměly, běží RD ihned po porodu. V České republice je možnost si RD dovolenou individuálně rozložit, a to do

dvou, tří, anebo čtyř let věku dítěte. Záleží na rodinném prostředí, finanční situaci, domluvě partnerů, to vše ovlivňuje délku RD a také dobu sociálního vyloučení nebo přinejmenším znevýhodnění žen.

Mnoho z těchto žen se po nějaké době pečování o dítě začne zajímat i o vlastní seberealizaci a možnosti dalšího vzdělávání. Ze svého blízkého i vzdálenějšího okolí zná autorka práce velké množství žen, které si během rodičovské dovolené dokázaly udělat rekvalifikaci, dokázaly si doplnit vzdělání třeba na střední či vysoké škole. Samozřejmě záleží na jejich individuálním nastavení a zájmu, také na motivaci, jak vnitřní, tak také vnější a podpoře rodiny. Potřeba seberealizovat se přichází obvykle v době, kdy se dítě začne osamostatňovat a není již zcela závislé na péči matky. Tu může zastoupit otec, prarodiče nebo jiní blízcí lidé z ženina okolí. Je možné také využít institucionální podpory, která se v posledních letech stala velmi oblíbenou. Jedná se o jesle, dětské skupiny, mini školky a jiná zařízení, pečující o děti mladší tří let.

Pokud se žena – matka rozhodne pro studium, ať už ve formální nebo neformální vzdělávací instituci, je potřeba, aby si ujasnila vlastní zájmy, časové a finanční možnosti své a rodiny, případně budoucí výhody uskutečněného vzdělání. Potom už stačí najít pouze vhodný vzdělávací program a může se studiem začít. Konkrétní možnosti vzdělávání rozebere autorka v další kapitole.

4 VZDĚLÁVACÍ MOŽNOSTI ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Ženy na rodičovské dovolené jsou jednou z cílových skupin ve vzdělávání dospělých. Jejich vzdělávací možnosti jsou omezené díky rodinnému životu a péči o dítě. Žena – matka, aby mohla studovat musí zajistit péči o potomka, buď v rámci rodiny, blízkých přátel nebo institucionální formou. V dnešní době mnoho maminek nemá možnosti hlídání dítěte, a tak preferují druh vzdělávání, kam je možné vzít i dítě. Zpravidla se jedná o neformální vzdělávací akce v rámci mateřských center, komunitních center a soukromých organizací pro vzdělávání dospělých. Tyto kurzy, semináře, workshopy jsou uzpůsobeny maminkám a dětem a jejich potřebám. O děti se ve vedlejší místnosti obvykle stará k tomu vyškolený personál – zdravotní sestra, pedagog a jiní. Matka se mezitím účastní vzdělávacího procesu a pokud je potřeba, může si za dítětem odejít, aby ho například nakojila či utišila. Pro mnoho maminek je forma tohoto vzdělávání přijatelnější a akceptovatelnější z důvodu, že od dítěte nemusí úplně odcházet a vlastně celou dobu vidí, co se děje a jak si dítě vede bez její přímé přítomnosti. Matka i dítě jsou klidnější, což samozřejmě vede k lepším a kvalitnějším procesům vnímání a učení.

Další možností vzdělávání je účast na kurzech, které jsou věnovány dětem a probíhají za účasti rodičů. Ty se uskutečňují také zpravidla v mateřských centrech, komunitních centrech, soukromých organizacích, sportovních centrech a dalších institucích k tomu určených. Vždy záleží na konkrétním zaměření kurzu.

Opakovaně byla v práci zmíněna mateřská centra, takže se podíváme blíže o jakou instituci se jedná. Mateřská centra jsou organizace, které nabízí bezpečné prostředí pro děti, matky, ale i ostatní rodinné příslušníky a slouží ke vzájemné podpoře a spolupráci. Jsou provozovány neziskovými organizacemi. Většina mateřských center nabízí pravidelný dopolední i odpolední program, který si matka hradí penězi. V těchto centrech najdeme cvičení pro rodiče s dětmi, kreativní tvoření, cvičení a masáže miminek, cvičení pro různé věkové kategorie a vzdělávací činnost například výuka jazyků, počítačový kurz a jiné. Pravidelný program bývá doplněn nabídkou workshopů či přednášek. Některá mateřská centra mívají ve svých prostorech také třeba kavárnu s dětským koutkem nebo takzvanou „volnou hernu“, kde je možné využít herního prostoru, posedět zde a popovídat si. V rámci dalších služeb bývá maminkám nabídnuto i hlídání dětí, aby se mohly

zúčastnit aktivit pořádaných centrem nebo aby si mohly vyřídit záležitosti i mimo centrum, například pochůzky po úřadech či lékárnách. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, online, cit. 2020-02-11)

Další vzdělávací institucí jsou komunitní centra. Jsou stejně jako centra mateřská provozována neziskovými organizacemi. Na rozdíl od mateřských center se zaměřují na širší veřejnost, nejen na matky na rodičovské dovolené, ale také na seniory, děti, mládež, prostě na danou komunitu v určité části města nebo městské části. Mohou zde probíhat různorodé neformální aktivity občanského, zájmového nebo i profesního charakteru. Mluvíme-li o komunitě žen na rodičovské dovolené, pro ně jsou tu stejně jako v mateřském centru pořádány workshopy, semináře a jiné vzdělávací a poznávací akce. Komunitní centrum slouží ke sloučení a propojení místní komunity. (Centrum občanského vzdělávání, online, cit. 2020-02-11)

Třetí možností, kde se lze vzdělávat a seberealizovat jsou soukromé vzdělávací instituce. Jedná se o zařízení, která poskytují vzdělávací program za úplatu. Celou cenu kurzu nebo školného si platí jedinec sám. V tomto sektoru se již prolínají formální i neformální možnosti vzdělávání. Může se jednat o kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, ale také o studium střední, vyšší odborné nebo vysoké školy. V této oblasti musí matka od dítěte odejít, není zde obvykle realizováno hlídání potomka.

Poslední oblast vzdělávání je formálním vzdělávacím institutem. Jedná se o učiliště, střední školy, vyšší odborné školy a vysoké školy, kde je vzdělávání poskytnuto taktéž za úplatu, ale s tím rozdílem, že tato forma školství je částečně hrazena státem a jedinec si tak zaplatí pouze část. Pro mnoho maminek na rodičovské dovolené, je tato forma, co se týká peněz přijatelnější, protože je levnější. Je zase náročnější, co se týká péče o dítě, protože v tomto sektoru není zabezpečena a matka tak musí zapojit členy rodiny, přátelé, případně využít instituce, která se o dítě dovede postarat a zabezpečit ho. S tím jsou opět spojeny další finanční náklady, a tak se pořád pohybujeme v začarovaném kruhu financí, organizace času a péče o dítě.

Finance, péče o dítě a čas, to jsou pojmy, které prochází celou touto bakalářskou prací a zejména ty časové možnosti jsou pro matku na rodičovské dovolené velmi omezené a je nutné s nimi nakládat velmi opatrně a velmi dobře si je zorganizovat. O tom bude pojednávat další kapitola, neboť bez organizace času nelze sloučit studijní, zájmové a domácí aktivity, aniž by nebyl ohrožen chod domácnosti.

5 ORGANIZACE ČASU NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Organizace času nejen na rodičovské dovolené je záležitostí každého jedince a je individuální. Někdo je ranní ptáče, jiný spíše noční sova. Každý jedinec má svou největší produktivitu v jinou denní dobu. To se samozřejmě týká i matek na rodičovské dovolené, ty ale musí ještě zohlednit to, aby bylo zabezpečené dítě a fungoval chod celé domácnosti.

Vnímání času z pohledu matky může být viděno tradičním lineárním způsobem. Jednotlivé dny jsou organizovány do předem předvídatelných celků, které jsou spojeny se zcela konkrétními mateřskými povinnostmi, jako je například úklid, vaření, pomoc dětem s úkoly na další den, odvoz dětí do kroužků nebo školy či školky, koupání a také ukládání dětí ke spánku. K povinnostem matky patří i příjemnější části jako povídání, mazlení, poslouchání, hraní a učení. Všechny tyto činnosti jsou den po dni, týden po týdnu stejné a probíhají podle určitého vzorce. Tento stereotypní průběh příjemně narušují víkendy, prázdniny, léto, nicméně i tak jsou dílky seskládány jako přesně rozvržené díly patchworku. Někdy mateřský čas ubíhá pomaleji, než ten „opravdový“ čas, někdy zase letí tak rychle, že je těžké popadnout dech. Obvykle k němu patří seznamy a rozvrhy, jež je nutné dodržovat pro blaho rodiny a pro zachování vlastního zdravého rozumu. Hubbard (2001, s. 112-113)

Podle Allison Mitchellové znají nedostatek času všechny matky na celém světě. Vystresované, unavené a s pocitem, že téměř nežijí vlastní život a vůbec nic nezvládají. Je jedno, jestli má doma maminka novorozeně, batole, nebo pubescenta, všichni si nárokují její čas. Matka tak kromě zajištění péče o děti musí vynaložit svůj čas i při péči o domácnost, která se týká nákupů, úklidu, vaření, praní a dalších činností. Důležitý je i čas na partnera. Kde má ale čas sama na sebe? Na relaxaci, odpočinek, klid a nabrání nových sil. To je na každé mamince zvlášť. Je to individuální a je potřeba si stanovit hodnotu svého času. Mitchellová (2008, s. 20-27).

Český pedagog Marek Herman uvádí, že dnešní matky jsou zatíženy přehnanými nároky a snahou jim vyhovět. Zaměňují mateřství za „uvařeno-naklizeno-zařízeno“, což je podle jeho slov vždy cesta do pekel. Podle něj je nejdůležitější, aby se každá máma dokázala ochránit a být odpočínutá a spokojená. Potom z ní může čerpat celá rodina. (Vitalia, online, cit. 2020-02-13)

Jak si tedy efektivně rozvrhnout čas, abychom stihly péči o děti, domácnost, partnera a nezapomínaly samy na sebe? To, jak trávíme čas je na každé zvlášť. Můžeme ho promarnit něčím, co nám nepřinese uspokojivé výsledky a co se nám nevyplatí nebo ho naopak můžeme věnovat něčemu, co je pro nás přínosem, ať je to teď nebo v budoucnu. Vyvarovat bychom se měly takzvaných zlodějů času, což je třeba sledování televize, dlouhé telefonování, přílišné surfování na internetu a sociálních sítích, hraní online her a dalších. Toto je jen malá ukázka toho, co nám brání efektivně využít čas, co nás o něj okrádá a my se tak dostáváme do časové tísně. Mitchellová (2008, s. 35, 68-69).

V sestavení časového rozvrhu je důležitá i podpora partnera, širší rodiny a přátel. Při péči o potomka by měl ženu – matku vystřídat někdo blízký. Tato podpora vede k tomu, že žena se může věnovat svým aktivitám, což může být třeba cvičení, čtení knih, studium, ale třeba i jen posezení s kamarádkou a ona se tak dostane mimo stereotypní prostředí a rodinu. Odpočine si, nabere nové síly a je připravena se vrátit ke svým povinnostem a plnit je efektivněji. K organizaci času na rodičovské dovolené doplňuje autorka práce i pár osvědčených zásad, které ve své knize popisuje i Allison Mitchellová (2008, s. 154-185).

První zásada se týká přehledu o tom, co se děje. Je důležité najít způsob, kam zaznamenávat to, co má kdo udělat. Někomu vyhovuje plánovací tabule, jinému kalendář na zdi, je to pouze o domluvě. Nejprve je nutné zaznamenat věci, které se odehrávají pravidelně – tréninky, cvičení atd. Nezbytné je i zapojení manžela a ostatních členů rodiny. Každý má svoje úkoly tak, aby věděl, co má kdy udělat nebo zařídit. Přehled je důležitý, jinak nastává chaos a zmatek.

Druhá zásada se týká právě chaosu. Naházené hračky na zemi, neutřený prach, neustláno. To jsou věci, které sice působí chaoticky, ale náprava je celkem snadná. Stačí takzvaný bleskový úklid, kdy každý člen rodiny, udělá kousek práce, nějakou činnost a tím chaos a nepořádek eliminuje. Jde o 10-15 min činnosti, která udržuje domácnost ve stavu bez chaosu.

Třetí zásada je nic neukládat mimo určený prostor a vracet věci na své místo. Je to základní princip udržení pořádku. Tuto zásadu považuje autorka práce za jednu z nejdůležitějších, protože brání chaosu. Je tak samozřejmě snazší udržet domácnost čistou, uklizenou, věnovat úklidu menší úsilí a zabývat se důležitějšími věcmi.

Další zásada se týká toho, že každý musí odvést svůj díl práce. Všechny zásady se vzájemně prolínají. Konkrétně tato asi nejvíce s první, s organizací činností, práce a s tím, že každý má pevně stanovené svoje povinnosti. Je nutné se ujistit, že každý o svých povinnostech ví a pak ho nechat, aby si se svěřeným úkolem poradil. Nakonec je nutné zkontrolovat, jestli je práce hotová. Pokud ne, každý by měl dostat adekvátní trest, například odebrání kapesného, zákaz televize...

Pátá zásada uvádí, že „pořádek má hlavní slovo“. Tato zásada se netýká pořádku jako takového, ale přesně daného řádu. Zaběhlý řád a rituály, které jsou pevně dané jsou pro děti jistotou, a navíc matce šetří čas, který může věnovat jiné činnosti nebo sama sobě. Pevný denní řád autorka osobně doporučuje a preferuje. Děti méně zlobí, když vědí, co bude následovat.

Šestá zásada doporučuje věnovat se písemnostem pouze jednou za den. Dopisy, e-maily, chaty, korespondence na sociální síti, tohle všechno by se mělo vyřizovat pouze jednou za den. Tato zásada se netýká jen matek na rodičovské dovolené, ale i vrcholových manažerů. Ti nejúspěšnější z nich si svoji poštu čtou pouze jedenkrát denně, protože otevíráme-li poštu vícekrát za den, čas se nahromadí a za týden to může dělat až 120 minut. A to je hodně času využitého neefektivně.

Život podle seznamů opravdu šetří čas a je prospěšný. Nákupní seznamy, seznam denní činností, seznam týdenních činností, seznam narozenin a další, to všechno pomáhá naplánovat si čas, činnosti, odpočinek. Je potom velmi snadné vzít seznam, odškrtnat hotové úkoly. Je to i velmi motivační.

Předposlední zásada pojednává o tom, že je důležité dokončovat jednotlivé úkoly. Než se člověk pustí do něčeho nového, je potřeba původní činnost uzavřít. Nemusí se jednat o její dokončení, ale třeba o zvládnutí určité etapy. Po dokončení je potřeba činnost sklidit a věnovat se něčemu dalšímu.

Poslední zásada se zaměřuje na to, aby neměl člověk rozdělaných více věcí najednou, ale aby pořádně dělal pouze jednu. Systematičnost vyžaduje plné soustředění, protože vykonáváme-li několik úkolů najednou, ztrácíme přehled o jednotlivých činnostech a nedokážeme se na ně soustředit. Tato zásada může být zejména v kontextu s matkami velmi nelehká.

Závěrem je nutné uvést, že co vyhovuje jedné ženě, nemusí nutně vyhovovat dalším. Jak již bylo zmíněno v úvodu kapitoly, organizace času je záležitostí každého jedince, je

pro každého jedinečná a nelze stejnou formu použít pro všechny. Co je ale nesmírně důležité a shodují se na tom nejen matky z autorčina blízkého okolí, ale i odborníci jako pedagog Marek Herman nebo třeba doktor Petr Šmolka je, že mít čas „jen pro sebe“ je nezbytnou složkou organizace času na rodičovské dovolené. Šmolka konkrétně k tomuto tématu uvádí, že uzavřenost manželství nebo soužití, kdy jeden nebo oba partneři neudrží přiměřenou míru kontaktů mimo prostředí rodiny, vede dříve či později k rozvoji ponorkové nemoci. Šmolka (2011, s. 78)

6 PŘEKÁŽKY VE VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, ženy na rodičovské dovolené jsou specifickou skupinou ve vzdělávacím procesu dospělých a mají svoje specifické zájmy, potřeby, ale také překážky. Autorka práce uvádí, že nejčastějšími překážkami ve vzdělávání žen na rodičovské dovolené je nedostatek peněz, času, motivace, péče o dítě a lenost. V roce 2009 proběhl v České republice výzkum, uskutečněný společností Donath Burson-Marsteller dále jen DBM, který se zaměřil na bariéry ve vzdělávání dospělých mimo jiné i matek na rodičovské dovolené, takže se podíváme, jaké bariéry jsou opravdu nejčastější.

První bariérou, kterou výzkum DBM uvádí je nedostatek finančních prostředků. To se shoduje s informacemi, které obdržela autorka práce ve svém blízkém i širším okolí od žen na rodičovské dovolené. Velké množství lidí si uvědomuje, že vzdělávání v dospělém věku je finančně náročné, takže i přesto, že by matka měla silnou motivaci, dostatek času, tak se potýká s omezenými finančními možnostmi. (DBM, online, s. 15, cit. 2020-02-15). Většina formálních i neformálních aktivit je zpoplatněna. Někdy částečně ze strany účastníka a někdy je plně hrazena účastníkem. Částky se pohybují v řádech několika tisíc, což je většina peněz, které má žena na měsíc. Pokud jí nepomůže rodina, manžel nebo širší okolí, je tak další vzdělávání ženě odepřeno.

I druhá bariéra uváděna ve výzkumu DBM se shoduje s bariérou, kterou uvedla autorka. Jedná se o nedostatek času. Ten je pro matky na rodičovské dovolené klíčový. Jak je psáno v předchozí kapitole, někdy i přes dobrou organizaci času ho mají málo. Zejména pokud se celodenně starají o dítě, manžel (partner) je celý den v práci a ony nemají podporu (hlídání) od širšího příbuzenstva. Častým problémem je také neefektivní využívání času a trávení volného času u věcí, které nepřináší užitek. Jedná se o takzvané žrouty času, mezi něž patří dlouhé sledování televize, surfování na internetu, chatování a jiné činnosti. (DBM, online, s. 15, cit. 2020-02-15)

Třetí překážkou ve vzdělávání žen na RD je motivace. Tu lze u žen na rodičovské dovolené lze shrnout do tří okruhů, stejně jako u seniorů. Jde o vzdělávací potřeby, potřebu sociálního kontaktu a potřebu seberealizace. Palán (2003, s. 174) Motivace je chápána jako kladný element ve vzdělávacím procesu, nicméně pokud je žena na

rodičovské dovolené a nemá svoji vnitřní motivaci, případně vnější motivaci, aby se rozvíjela, pak jí lze chápat negativně. Mnoho žen na rodičovské dovolené se uzavře v sociální bublině matka – dítě – domácnost a v tomto prostředí se pohybuje nějakou dobu. Cítí se být vyčerpaná, s myšlenou, že ať udělá cokoli, že je to stejně zbytečné a že v domácnosti není potřeba studia nebo seberealizace. Sociální kontakt udržuje s matkami stejného založení, a tak se vlastně její motivace, tedy spíš (ne)motivace prohlubuje. I tato překážka se stejně jako první dvě objevuje v průzkumu společnosti DBM. Tam je spojena ještě se slovem lenost, nicméně autorka práce má tuto překážku uvedenou individuálně. Tuto bariéru uvádí DBM v kontextu s tím, že ve větších městech je motivace ke vzdělávání větší, než v menších městech. (DBM, online, s. 15, cit. 2020-02-15)

Čtvrtou překážkou, kterou autorka uvádí je lenost. Bez okolků je potřeba přiznat, že spousta žen na rodičovské dovolené z pohodlí, zleniví a představa, že by se musely věnovat ještě jiné činnosti, než té, která je spojená s dítětem a domácností je pro ně nepředstavitelná. Obvykle bývá tato překážka formulována jako únava, zbytečnost, nechut', ale za tím vším se schovává nedostatek omezení požitků ve formě „zloděju“ času, jako je internet, sociální sítě, sledování televize a jiné činnosti, které ženu – matku rádo by naplňují.

Další překážku ve vzdělávání uvádí výzkum DBM jako nedůvěru v efektivnost dalšího vzdělávání. Ta v tomto výzkumu není přímo spojena s matkami na rodičovské dovolené, ale ženy z autorčina okolí uvádějí, že i přesto, že by studovaly, stejně je nebude s malými dětmi chtít nikdo zaměstnat. S tím se setkala i autorka sama při hledání zaměstnání po první rodičovské dovolené. Pokud se pohovor stočil k rodině a tomu, že je matkou malého dítěte, obvykle se z firmy, kde pohovor probíhal už neozvali. Takže i tato překážka může být pro mnoho žen zásadní a díky ní se žádného vzdělávání účastnit nebudou. (DBM, online, s. 16, cit. 2020-02-15)

Šestou překážku, kterou výzkum DBM uvádí je nízká informovanost. Mnoho žen a matek vůbec nemá přehled o vzdělávacích možnostech dostupných ve svém okolí. Nevědí, že u některých vzdělávacích akcí je možné i hlídání dětí, případně vzetí dítěte s sebou. (DBM, online, s. 16, cit. 2020-02-15)

Poslední překážkou je péče o dítě. Pokud ženu – matku nepodporuje její nejbližší okolí, které by péči o potomka zajistilo, pak jí zbývá ještě varianta institucionální péče, která je ovšem také zpoplatněna a tím se prolínají vlastně dvě překážky společně.

Ke všem bariérám ve vzdělávání je nutné uvést, že se mohou vzájemně prolínat. Ve většině případů se nikdy nejedná pouze o jednu překážku v možnosti se vzdělávat, ale o kombinaci dvou a více překážek. O to těžší je najít uspokojivé řešení pro všechny, kterých se ta situace týká. Nejen ženy, ale celé rodiny. Jak bylo v práci zmíněno několikrát, je klíčová součinnost celé rodiny a s tím souvisí i poslední kapitola práce.

7 SLADĚNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S RODINNÝM ŽIVOTEM

Prospěšné sociální prostředí bychom měli nacházet zejména v rodině. V ní se stýkají lidé, kteří k sobě mají nejbližší a měli by tvořit harmonické prostředí, které zajišťuje nejlepší podmínky pro vzájemné soužití a osobní uspokojování potřeb každého člena. Vacínová (1995, s. 105). Jak uvádí doktor Šmolka, obecně platí, že je dobré, pokud si oba partneři udržují sociální kontakty mimo rodinné prostředí, aby nedošlo k rozvoji ponorkové nemoci, případně pokud je uzavřenost partnerství jednostranná, aby nedošlo k pocitu nerovnosti a následnému soupeření. Co je vlastně uzavřenost partnerství? Jedná se o přílišnou uzavřenost v partnerském vztahu a výrazné omezení kontaktů mimo rodinné prostředí. Může být dobrovolná, kdy žena odmítá odejít od dětí, byť i na krátkou dobu a vnímá to jako cosi nepatřičného. V případě muže může potom následovat omezení kontaktů, aby nebylo vůči ženě hloupé, že on chodí za zábavou. Další možnost je nedobrovolná uzavřenost, kdy by žena přeci jen šla za zábavou, ale muž se odmítá starat o potomky, případně sabotuje hlídání babičkami nebo paní na hlídání. Uzavřenost partnerství je možné rozdělit ještě jako jednostrannou a oboustrannou. Obě ale dříve či později vedou k rozvoji ponorkové nemoci. Šmolka (2011, s. 76-78)

Sladit rodinný život a aktivity mimo něj je náročná disciplína, zejména pro rodiče malých dětí, kteří musí najít vhodný algoritmus, aby se u dětí vystřídalí. Vždy záleží na typu vzdělávání a jeho časové dotaci. Pokud se jedná o aktivitu, která zabírá hodinu, dvě v týdnu, kdy je dokonce možné vzít potomka s sebou a tato aktivita nevyžaduje další přípravy, pak je samozřejmě sladění s rodinou jednodušší, než když se jedná třeba o studium na vysoké škole, kde se matka vzdálí z domova na delší dobu, než jsou dvě hodiny, ale samozřejmě potřebuje i čas na učení a vypracování zadaných úkolů. V tomto případě je nutné, aby ji někdo zastoupil. Většinou tak dělá otec dětí, někdy se přidá širší příbuzenstvo jako jsou babičky, dědové nebo tety. Sladění rodinného života, ať už s formálním nebo neformálním vzděláváním přímo souvisí s organizací času, seznamem úkolů a participací celé rodiny. Nejdůležitější je nestydět se požádat o pomoc, případně využít i placených služeb, pokud to finanční možnosti rodiny dovolují.

Jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, je nutné se odreagovat od rodinného života, odpočinout si, vymanit se ze stereotypu, který nepochybně mateřskou a rodičovskou dovolenou provází a navázat nové sociální vztahy s lidmi, kteří sdílí společnou vášň pro určitý druh aktivity, ať je jakákoliv.

PRAKTICKÁ ČÁST

8 KVANTITATIVNÍ A KVALITATIVNÍ VÝZKUM

Švaříček uvádí, že značné množství autorů definuje kvalitativní výzkum proti kvantitativnímu na základě použité metody. Jednoduše řečeno, kvantitativní výzkum má jako hlavní nástroj dotazník, zatímco kvalitativní výzkum používá rozhovor. Toto pojetí přispívá ke značnému zjednodušení odlišností obou metod, nicméně rozhovor lze s úspěchem využít u obou výzkumných přístupů, ale záleží na jeho podobě. Hlubkový a polostrukturovaný rozhovor (kvalitativní přístup) poskytuje detailní a kompletní informace o studovaném jevu, zatímco standardizovaný strukturovaný rozhovor (kvantitativní přístup) pokládá všem respondentům identické otázky ve stejném pořadí. Pakliže je použit reprezentativní vzorek účastníků v kvantitativním výzkumu, lze tvrdit, že vztahy a poměry, které se u respondentů objevily lze zobecnit na celou populaci, což při použití kvalitativní metody tvrdit nelze. Švaříček (2014, s. 13)

U kvantitativní metody výzkumu Švaříček uvádí, že na počátku existují teoretická tvrzení, která se na základě přesné operacionalizace převedou do hypotéz a následně se ověřují. Výstupem výzkumu je ověření teorie nebo hypotézy. Švaříček (2014, s. 22).

Autorka ve své práci využije kvantitativního výzkumu a použije dotazníkové šetření. Dotazník definuje Pelikán jako metodu, která je nejvíce používanou pedagogickou technikou. Není specifický jen jako pedagogická technika, ale používá se také v dalších šetřeních, která se zabývají člověkem, jedná se například o sociologii, psychologii a demografii. Základním principem dotazníku je zjištění dat a informací o respondentovi. K zaznamenávání je používána forma písemných odpovědí na položené otázky. Pelikán (2011, s. 105)

8.1 CÍL A HYPOTÉZY VÝZKUMU

Základním tématem bakalářské práce jsou ženy na rodičovské dovolené a jejich možnosti vzdělávat se a seberealizovat se. V kontextu s tímto tématem je potřeba si položit několik otázek. Je více žen, které mají možnost se vzdělávat nebo těch, které možnost nemají? Jaké jsou nejčastější příčiny nebo překážky v jejich vzdělávání a co by jim pomohlo k tomu, aby bariéry ve vzdělávání překonaly a vzdělávat se mohly?

V teoretické části byly vymezeny základní pojmy, které obecně se vzděláváním a rodičovskou dovolenou souvisí. Jedná se o celoživotní učení, vzdělávání formální a neformální, pojem rodičovská dovolená, vzdělávací možnosti žen na rodičovské dovolené, dále pak organizace času na rodičovské dovolené, překážky ve vzdělávání a sladění rodinného života se vzděláváním. S těmito tématy se pojí i část praktická.

Na základě teoretických poznatků je potřeba si vytyčit základní cíl empirického výzkumu. Tímto cílem je zmapovat situaci žen, které jsou aktuálně na rodičovské dovolené a jejich možnosti v oblasti vzdělávání. Jedná se zejména o to, jestli mají možnost se vzdělávat nebo nemají, pokud mají, jestli se více vzdělávají formální nebo neformální cestou a pokud možnost nemají, co jim brání a co by jim pomohlo, aby se vzdělávat mohly. Autorka práce je přesvědčena, že na rozhodnutí žen na rodičovské dovolené se vzdělávat, se podílí zejména rodinné zázemí a finanční situace rodiny. Druhá věc, která potom vzdělávání výrazně ovlivňuje jsou překážky ve vzdělávání. Na základě těchto poznatků, vytvořila autorka tři základní hypotézy.

Hypotéza č. 1: Na rodičovské dovolené je více žen, které mají možnost studia a nejsou nijak limitovány překážkami.

Hypotéza č. 2: Nejčastější překážkou ve studiu žen na rodičovské dovolené je nedostatek finančních prostředků.

Hypotéza č. 3: Největší pomocí pro ženy na rodičovské dovolené by při studiu byla větší pomoc a podpora rodiny.

Vytvořené hypotézy je potřeba ověřit výzkumnou metodou. Pro tuto bakalářskou práci byl použit dotazník, vytvořený jako internetový odkaz. V dotazníku byly částečně použity uzavřené otázky, které jsou pro účastníky jednodušší, je tam dána forma výběru a částečně otevřené otázky, kde musí respondent také napsat svůj názor. Dotazník byl zpracován podle jednotlivých okruhů otázek, které spolu souvisí. Stěžejní otázkou je to, zda-li mají ženy na rodičovské dovolené možnost vzdělávání a pokud možnost nemají, jaké jsou nejčastější překážky? Získaná data byla zpracována v programu microsoft excel. Odpovědi byly členěny do tematických skupin. Celý dotazník bude uveden jako příloha.

8.2 VYMEZENÍ VZORKU RESPONDENTŮ

Autorčina dotazníku Možnosti formálního a neformálního vzdělávání žen na rodičovské dovolené se zúčastnilo celkem 135 respondentek ve věku od 20 let do 43 let. Nejedná se o reprezentativní výběr, protože vzorek byl získán na základě autorčiných

známostí a kontaktů a dále pak rozeslán internetovou formou. Nejvíce respondentek, které dotazník vyplnily pochází z Prahy, je to 49 žen, další nejvyšší počet respondentek je ze Středočeského kraje, tam odpovědělo 21 žen, následuje Jihomoravský kraj s počtem 12 žen, o další post se potom rovnoměrně dělí Plzeňský a Ústecký kraj s počtem 8 respondentek, následuje Liberecký a Moravskoslezský kraj s rovným počtem 7 účastnic, dále Olomoucký kraj se 6 ženami, , další v pořadí je Královéhradecký a Zlínský kraj s totožným počtem 5 respondentek, 4 ženy se účastnily v Pardubickém kraji, 3 v kraji Vysočina a nulová účast byla v Jihočeském a Karlovarském kraji. Tím dochází k tomu, že je dotazníkové šetření zkreslené, protože v Praze mají ženy větší výběr ve vzdělávacích institucích, oborech a v neposlední řadě i větší možnosti institucionálního zabezpečení dětí. Ze 135 účastnic uvedlo 71 žen, že jsou vdané, 17 žen, že jsou svobodné, 42 jich je v partnerském vztahu a pouze 5 účastnic odpovědělo, že je rozvedeno. Největší zastoupení mají vysokoškolačky, těch je 65 z celkových 135 respondentek, potom následují středoškolačky, těch je 50 z celkového počtu 135 respondentek, za nimi se o třetí místo dělí ženy s vyšším odborným vzděláním a základním vzděláním, kde jsou obě skupiny zastoupeny počtem 7 respondentek a nejméně je žen, které prošly středním odborným učilištěm, to se týká 6 respondentek z celkových 135.

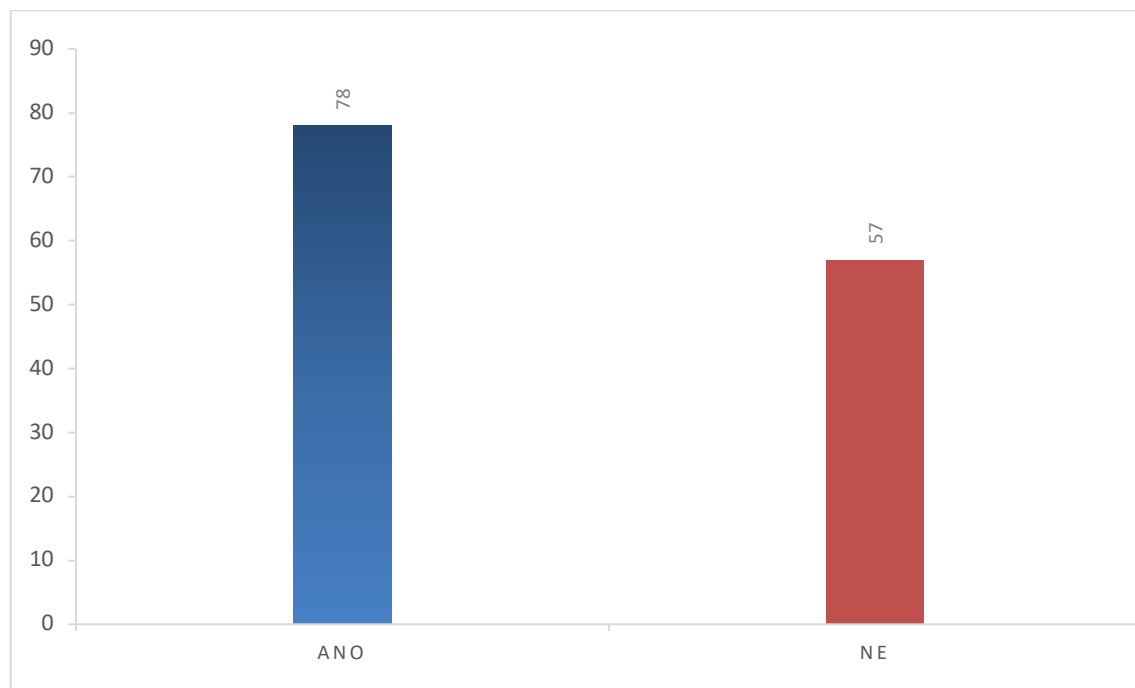
9 VÝSLEDKY DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Všeobecná možnost vzdělávání žen na rodičovské dovolené, tedy to, jestli mají možnost se vzdělávat nebo nemají, dle výzkumu podléhá velkému množství faktorů, mezi něž patří i demografické okolnosti. Demografické faktory, okolnosti, nebo jinak řečeno údaje, jsou údaje, které souvisí se stavem, strukturou a vývojem populace. Promítají se do naplněnosti tříd a kurzů, do počtu studujících i do struktury lidských zdrojů na trhu práce. Jedná se zejména o věk jedince, bydliště, počet dětí a jiné údaje. Průcha, Veteška (2012, s. 67-68)

Demografie v obecném slova smyslu je věda, která zkoumá procesy lidské reprodukce lidské populace. V reklamním jazyce však popisuje strukturu populace nebo cílové skupiny. Jsou to data, která popisují rozložení lidí za účelem mediálního výzkumu a definice cílových skupin. Nejčastějšími proměnnými jsou věk, pohlaví, vzdělání, bydliště a nebo třeba příjem. (Mediaguru, online, cit. 2020-02-25)

Nejzákladnější otázkou je, jestli ženy na rodičovské dovolené mají možnost se vzdělávat a seberealizovat? Z dotazníkového šetření autorky práce vyplývá, že z celkového počtu 135 respondentek, odpovědělo 78 žen, že má možnost vzdělávat se a 57 respondentek, že možnost vzdělávání nemá.

Graf 1: Všeobecná možnost vzdělání na RD

9.1 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ V ZÁVISLOSTI NA DEMOGRAFICKÝCH ÚDAJÍCH

Prvním demografickým jevem, na který se autorka práce zaměřila je místo bydliště. Největší zastoupení respondentek v dotazníku má hlavní město Praha a dále pak Středočeský kraj. Informace o studujících ženách na RD jsou tímto údajem mírně zkreslené, neboť Praha nabízí samozřejmě širokou škálu nejen studijních programů a kurzů, větší možnost institucionální péče pro děti, ale samozřejmě i větší úsporu času při dojíždění za vzděláváním.

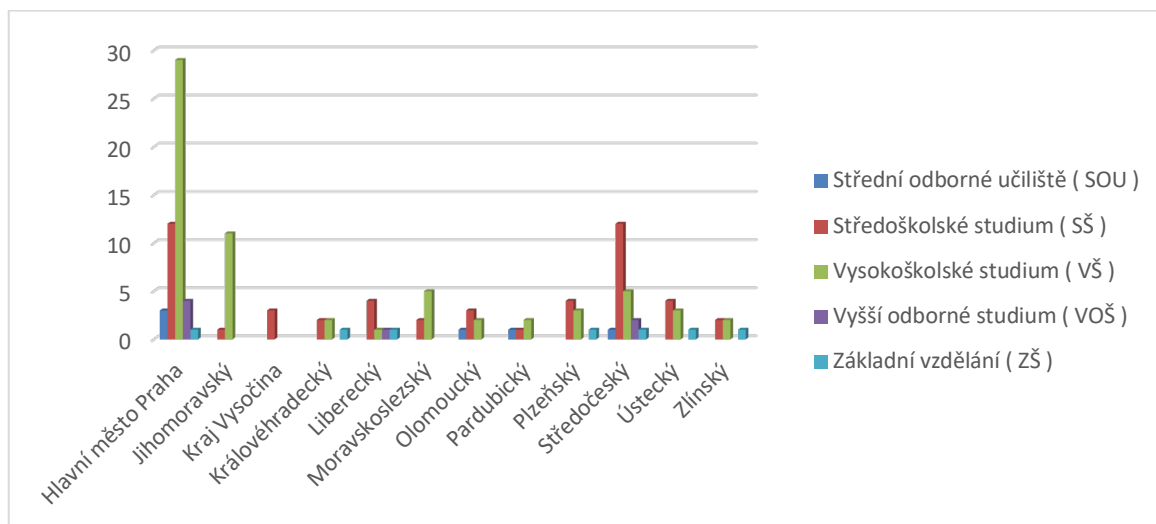
Tabulka 2: Vzdělávání v závislosti na místě bydliště

Počet z Časová značka Popisky řádků	Popisky sloupců		Celkový součet
	ANO	NE	
Hlavní město Praha	23	26	49
Jihomoravský	6	6	12
Kraj Vysočina	1	2	3
Královéhradecký	4	1	5
Liberecký	5	2	7
Moravskoslezský	5	2	7
Olomoucký	4	2	6
Pardubický	2	2	4
Plzeňský	5	3	8
Středočeský	12	9	21
Ústecký	6	2	8
Zlínský	5		5
Celkový součet	78	57	135

Druhým významným demografickým údajem je výše předchozího dosaženého vzdělání. Z dotazníkového šetření vyplývá, že největší zastoupení dále se vzdělávajících matek na RD mají vysokoškolsky vzdělané ženy. Ze 135 oslovených, je to 65 účastnic, za nimi jsou potom ženy, které mají středoškolské vzdělání, těchto účastnic je 50 a dále se stejným dílem skončily ženy s vyšším odborným vzděláním a základním vzděláním

v počtu 7 a nejméně je v dalším vzdělávání zastoupena skupina žen, které mají výuční list. Těchto účastnic je 6.

Graf 2: Vzdělávání v závislosti na předchozím dosaženém vzdělání

Třetím demografickým údajem, který autorka vyhodnocovala je rodinný stav. Největší zastoupení v dotazníkovém šetření mají ženy, které jsou vdané nebo ty, které žijí v partnerském vztahu. Lze se tedy domnívat, že tyto ženy mají podporu a pomoc rodiny a také jsou lépe finančně zajištěné, než ženy, které jsou s dětmi samy.

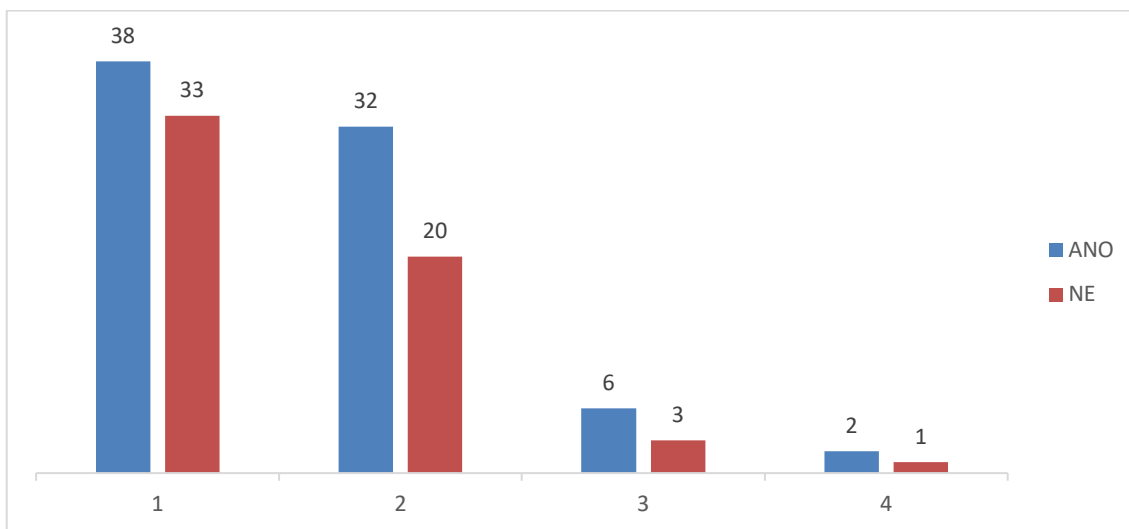
Tabulka 3: Vzdělávání v závislosti na rodinném stavu

Počet z Časová značka Popisky řádků	Popisky sloupců		
	ANO	NE	Celkový součet
Rozvedená	2	3	5
Svobodná	11	6	17
V partnerské vztahu	22	20	42
Vdaná	43	28	71
Celkový součet	78	57	135

Čtvrtým demografickým údajem je počet dětí, které žena má. Z grafu, který je uvedený jasně vyplývá, že nejvíce se vzdělávají ženy s jedním dítětem, mírný pokles lze potom evidovat u matek se dvěma dětmi a prudký pokles u žen, které mají tři a více dětí.

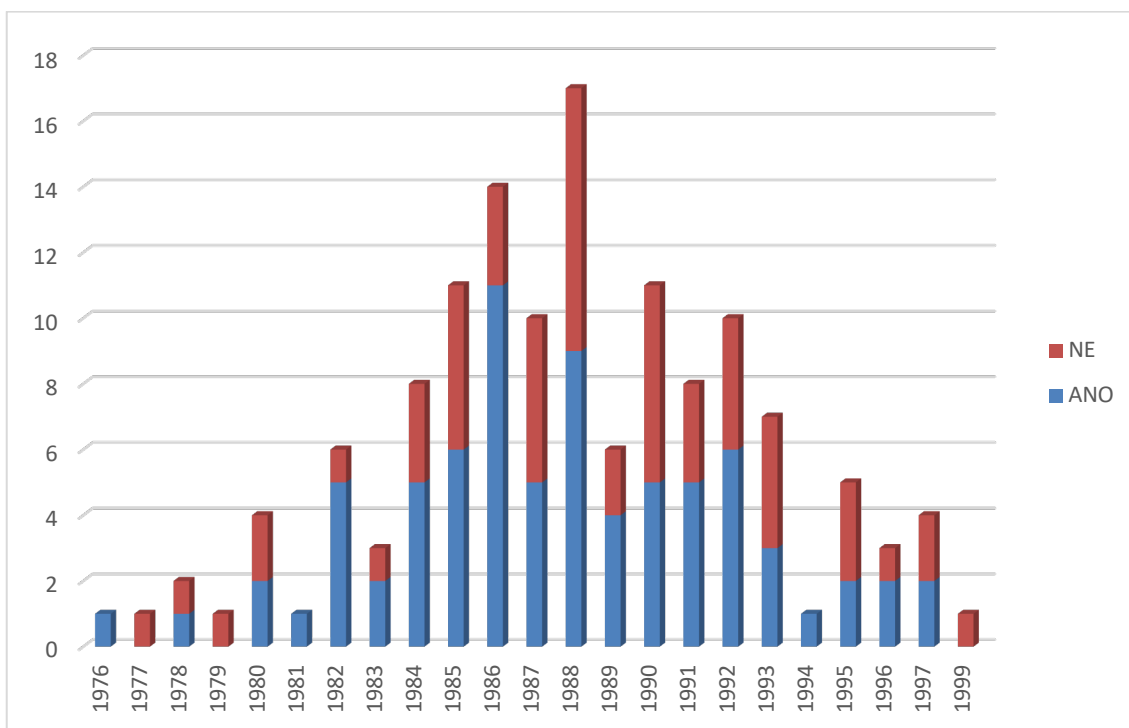
Nastalý jev je zcela logický, protože s větším počtem dětí, stoupá i náročnost jejich hlídání a zabezpečení jejich potřeb, případně náklady na institucionální péči.

Graf 3: Vzdělávání v závislosti na počtu dětí

Posledním demografickým údajem, který je v bakalářské práci uveden je věk dotazovaných žen. Dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 135 respondentek, jejichž věk se pohybuje od 20 let do 43 let. Z grafu, který je uveden vyplývá, že nejvíce studujících je ve věku 33 let.

Graf 4: Vzdělávání v závislosti na věku

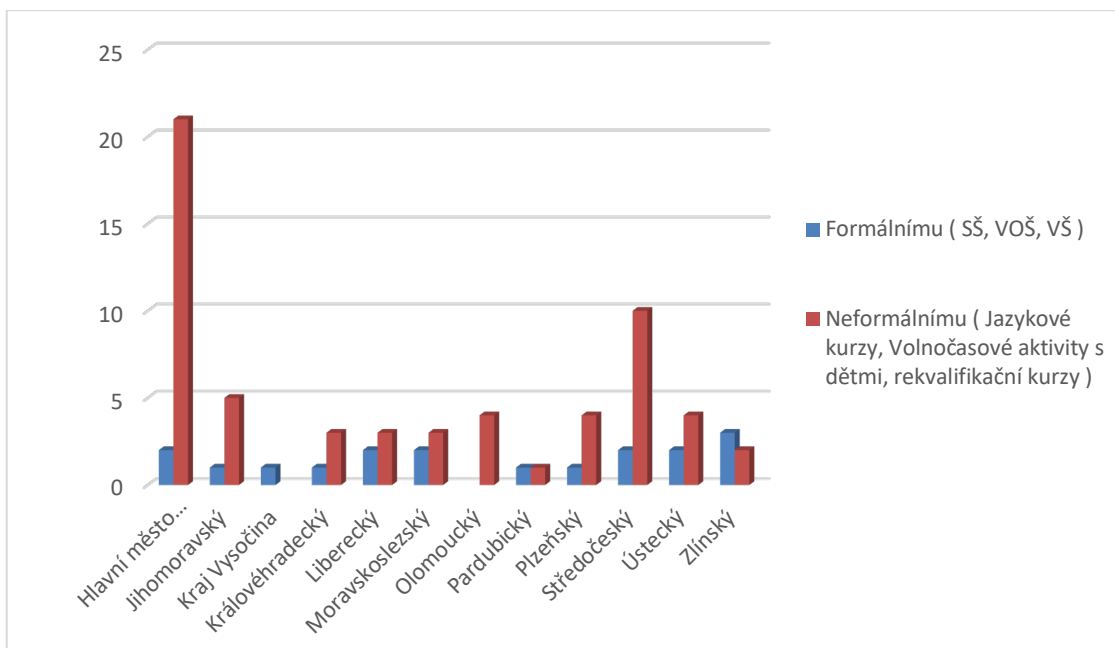

Výsledky dotazníkového šetření v obecné rovině a na základě demografických údajů poskytují informace a přehled o tom, kolik žen má možnost se vzdělávat, kolik žen možnost nemá. Odkud ženy nejčastěji jsou, jaké mají nejvyšší dosažené vzdělání, jaký je rodinný stav, kolik mají dětí a v jakém jsou ženy věku. Informace autorce poskytlo celkem 135 žen. Po vyhodnocení poskytnutých dat je evidentní, že největší možnosti studia a celkově dalšího vzdělávání mají ženy z Prahy a Středočeského kraje, nejvíce se vzdělávají ženy, které již dosáhly vysokoškolského vzdělání, s jedním až dvěma dětmi, jejichž rodinný stav lze označit statusem vdaná nebo v partnerském vztahu a nejvíce zastoupenou skupinou jsou ženy ve věku 33 let.

9.2 FORMÁLNÍ A NEFORMÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

V předchozí podkapitole se autorka práce věnovala všeobecné možnosti vzdělávání žen na RD a demografickým údajům, které vzdělávání ovlivňují. V této podkapitole se podíváme na to, jakému vzdělávání se ženy na RD věnují více, jestli se jedná o vzdělávání formální nebo neformální. Z dotazníkového šetření vyplývá, že ženy na RD jednoznačně preferují neformální možnosti vzdělávání, což je logické, protože jak bylo zmíněno v teoretické části práce, spousta kurzů a zařízení nabízející neformální možnosti vzdělávání, nabízí také hlídání dětí, hernu nebo dětskou skupinu, kde se o dítě stará kvalifikovaný personál. Výsledky zobrazuje přiložený graf.

Graf 5: Formální a neformální možnost studia

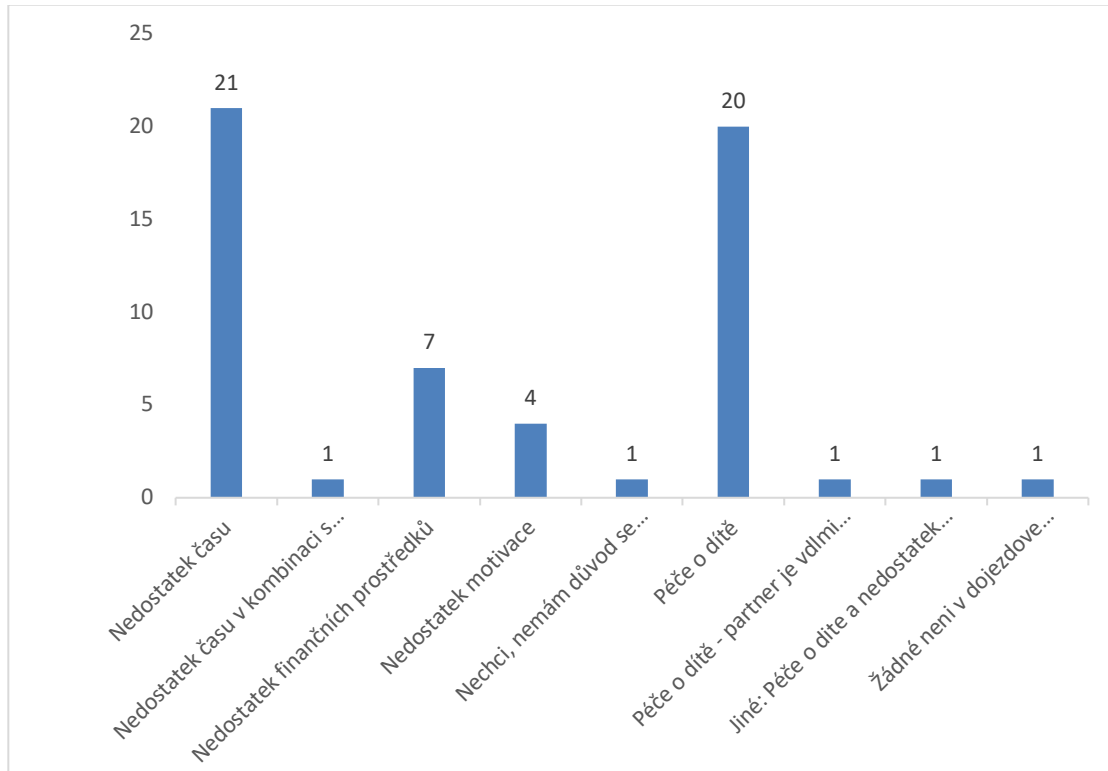

10 PŘEKÁŽKY V MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ ŽEN NA RD

V teoretické části definovala autorka práce pět největších překážek, které ženám na RD brání v dalším vzdělávání. Jednalo se o nedostatek finančních prostředků, nedostatek času, o malé nebo žádné množství motivace, o péči o dítě a poslední překážkou byla lenost. Výzkum společnosti DBM, který jí sloužil jako podpora v teoretické části uvádí ještě další dvě překážky a těmi jsou nedůvěra v efektivnost dalšího vzdělávání a nízká informovanost o vzdělávacích programech a aktivitách.

V empirické části nejvíce respondentek uvedlo, že největší překážkou je pro ně nedostatek času, na druhém místě péče o dítě a na třetím místě byl uveden nedostatek finančních prostředků. Je nutné konstatovat, že ony překážky se mohou vzájemně prolínat, což je vidět v rozdělení grafu, kde se třikrát objevuje jako překážka péče o dítě, ale jako další doprovodná překážka jsou uváděny jiné důvody. Jednou jsou to finance, podruhé časová vytíženost partnera a potřetí pouze samotná péče o dítě. Překážky ve vzdělávání jsou subjektivním činitelem a každá žena je vnímá jinak. V příloženém grafu, se nachází kromě zmíněných překážek i další, které ženy uvedly.

Graf 6: Překážky ve studiu

Pro větší přehlednost v tomto úseku práce, uvádí autorka kromě grafu také tabulku všech překážek, které ženy na RD uvedly.

Tabulka 4: Překážky ve studiu

Co je Vaší největší překážkou ve studiu?	Počet z Časová značka
Nedostatek času	21
Nedostatek času v kombinaci s omezenou nabídkou	1
Nedostatek finančních prostředků	7
Nedostatek motivace	4
Nechci, nemám důvod se vzdělávat	1
Péče o dítě	20
Péče o dítě - partner je vdlmi pracovně vytížen, avtak není nikdo, kdo by se synem byl během přednášek.	1
Jiné: Péče o dite a nedostatek financi	1
Žádné není v dojezdové vzdalenosti	1
Celkový součet	57

11 FORMY PODPORY VZDĚLÁVÁNÍ PRO ŽENY NA RD

Z celkového počtu 135 respondentek, uvedlo 57 žen, že nemá možnost ani formálního ani neformálního vzdělávání. Jednou z otázek pro tyto ženy bylo, co by jim ve vzdělávání pomohlo? Naprostá většina z nich, což je 22 žen, uvedlo, že nejvíce by uvítaly větší podporu a pomoc rodiny. Podpora a pomoc je naprostou klíčová, protože pokud jí žena na RD nemá, musí zajistit institucionální péči o dítě, která je spojená zejména v Praze s nemalým finančním obnosem. Tak se žena matka dostává do situace, že ačkoliv by se ráda vzdělávala, měla potřebné finance na zaplacení studia nebo kurzu, už se jí nedostává financí, které by použila na hlídání dítěte.

Další věcí, která by ženám na RD pomohla by byla lepší organizace času. To uvedlo 12 žen z celkového počtu 57 dotázaných. Organizace času je zejména na RD důležitým faktorem ovlivňující možnost dalšího vzdělávání. Je to jedna z překážek, která obvykle souvisí s nedostatkem podpory od dalších rodinných příslušníků, jako je manžel nebo rodiče. Pokud by se rodina domluvila na organizaci času, bylo by to pro matky snadnější a mohly by se studiu věnovat.

Třetím vehementně zastoupeným činitelem podpory ve vzdělávání by pro ženy na RD byla vidina toho, že až nastoupí zpět do zaměstnání, budou mít vyšší příjem. To uvedlo 11 respondentek.

A poslední, čtvrtou formou podpory by pro ženy byla vyšší výše rodičovského příspěvku, což se stalo aktuální od 1.1. 2020, kdy výše rodičovského příspěvku vzrostla z původní částky celkových 220 000,- Kč na dítě na 300 000,- Kč.

Tabulka 5: Formy podpory ve studium

Forma podpory	Počet z Časová značka
Dostavění rodinného domu	1
Lepší organizace času	12
Málo času, řidičák ale k tomu práce (zaměstnání)	1
Možnost flexibilního privydelku	1
Možnost levného pohlídání dětí. V rodině bohužel hlídání neseženu.	1
Pomoc rodiny	22
Řidičský průkaz	1
Vidina vyššího příjmu po návratu do práce	11
Vyšší výše rodičovského příspěvku	7

Ostatní formy podpory byly zastoupeny pouze jednou odpovědí, jednalo se například o dostavbu rodinného domu, možnost flexibilního přivýdělku nebo třeba řidičský průkaz. Je evidentní, že i formy podpory jsou značně individuální, stejně jako překážky ve vzdělávání.

ZÁVĚR

Hlavním předmětem bakalářské práce bylo formální a neformální vzdělávání žen na rodičovské dovolené. V teoretické části se autorka zaměřila na definice základních termínů, kterými jsou celoživotní učení, pojem vzdělávání v širším i užším pojetí, etapy vzdělávání a také pojem rodičovská dovolená. Ty jsou v celé práci klíčové. Od toho se potom odvíjely další kapitoly, které přímo souvisely se skupinou se specifickými vzdělávacími potřebami, a to jsou maminky na rodičovské dovolené. Jejich specifická je zakotvena v tom, že musí zajistit péči o dítě a své vzdělávání musí přizpůsobit nejen svým schopnostem, ale potřebám dítěte a celé rodiny. Na součinnosti rodiny velmi záleží a autorka toto tvrzení uvádí hned v několika kapitolách. Jedná se o organizaci času na rodičovské dovolené, kde je spolupráce rodiny zmíněna jako klíčová, dále potom v překážkách, které ženám brání ve studiu a v neposlední řadě i při sladění studijních povinností s rodinným životem.

Již v úvodu se autorka zabývala otázkami, jestli ženy na rodičovské dovolené mají možnost se vzdělávat nebo nemají? Pokud tu možnost nemají, jaké jsou nejčastější překážky a co by jim mohlo ve vzdělávání pomoci? V teoretické části autorka definovala několik nejčastějších překážek ve vzdělávání, které jsou dle jejího názoru nejčastější a také definovala to, co by maminkám mohlo pomoci. Opět je to spolupráce rodiny a jejich členů. Stanovené překážky porovnávala později v části praktické s míněním respondentek. Mezi nejčastějšími překážkami v teoretické části byl uveden nedostatek financí, času, motivace, také lenost, nedůvěra v efektivnost dalšího vzdělávání a péče o dítě.

Praktická část byla zaměřena na výzkum mezi matkami na rodičovské dovolené a na jejich možnosti se vzdělávat a seberealizovat se, také na to, jaké vzdělávání je u žen na RD častější, jestli formální nebo neformální a na bariéry a pomoc matkám v další seberealizaci. Jako výzkumná metoda byl použit dotazník, který byl ve formě internetového odkazu posílán kontaktům autorky a později rozšířen prostřednictvím internetu. Vzorek respondentek byl nereprezentativní. Nejvíce žen, které dotazník vyplnily pocházelo z Prahy a Středočeského kraje. Nulová účast byla v Karlovarském kraji a Jihočeském. Dle výzkumu se nejvíce vzdělávacích programů účastní ženy z Prahy, což je vzhledem k množství vzdělávacích akcí logické a také je v Praze největší možnost využití institucionální péče. V tomto mají ženy v menších městech omezenější možnosti.

Dalším důležitým ukazatelem jsou kromě bydliště ještě i jiné demografické údaje, zejména rodinný stav a počet dětí. Výzkum jasně ukazuje, že více se vzdělávají ženy vdané nebo v partnerském vztahu s menším počtem dětí. Tím se rozumí jedno až dvě děti. Výsledek je naprosto logický, protože žena, která má oporu v rodině a menší počet dětí, zajistí snadněji péči o ně. Cíl bakalářské práce, který byl autorkou stanoven hned v začátku, byl naplněn a ověřen v praktické části práce, kde byly také stanoveny tři základní hypotézy.

První hypotéza uváděla, že je více matek, které mají možnost studia než těch, které možnost nemají. To se v dotazníkovém šetření potvrdilo. Ze 135 respondentek uvedlo 78 žen, že nejsou nijak limitovány překážkami a mají možnost se vzdělávat a 57 žen uvedlo, že tuto možnost nemá.

Druhá hypotéza uváděla, že nejčastější překážkou ve studiu pro ženy na rodičovské dovolené je nedostatek finančních prostředků. Tato hypotéza byla pomocí výzkumu vyvrácena. Jako nejčastější překážku uvádí ženy nedostatek času, tuto překážku zvolilo 21 žen, dále péči o dítě, tam bylo zaznamenáno 20 odpovědí a na třetím místě teprve nedostatek finančních prostředků, to zvolilo 7 respondentek.

Třetí hypotéza uváděla, že největší pomocí pro ženy na rodičovské dovolené, které by chtěly studovat by byla pomoc a podpora rodiny. Tato hypotéza byla dotazníkovým šetřením mezi ženami také potvrzena. Z 57 respondentek, které uvedly, že nemají možnost dalšího vzdělávání a seberealizace, uvedlo 22 žen, že největší pomoc by pro ně spočívala v pomoci a podpoře rodiny. Další markantně zastoupenou skupinu tvořily ženy, které uvedly, že jako pomoc by se jim hodila lepší organizace času (12 žen) a třetí nejpočetnější skupině by pomohla vidina vyššího příjmu po nástupu do zaměstnání (11 žen).

Autorka práce je přesvědčena, že téma vzdělávání žen na rodičovské dovolené je aktuálním tématem nejen dnešní doby. Vzdělávání je výbornou aktivitou, která předchází tomu, aby byly ženy uzavřeny v sociální izolaci, umožňuje setkávání lidí se stejnými zájmy a s podobnými vzdělávacími možnostmi, stmeluje lidi a dává možnost navázat nové sociální kontakty.

Do budoucna by bylo dobré, aby ženy cítily podporu v užší i širší rodině, ta je naprostou nejdůležitějším podpůrným prostředkem na cestě ke vzdělávání, aby byla lepší informovanost o dostupných vzdělávacích možnostech, a to zejména v menších městech.

Dále pak aby byla větší dostupnost vzdělávacích aktivit spojených s hlídáním dítěte nebo dostupnější možnost institucionální péče. Zlehka se autorka dotkne i tématu návratu do zaměstnání po rodičovské dovolené, kde by zaměstnavatelé měli vzít v potaz, že se žena vzdělávala a měli by tomu přizpůsobit i platové podmínky. Jak vyplývá z výzkumu, některé ženy se nevzdělávají proto, že vědí, že jim to na trhu práce nepřinese žádné zvýhodnění, co se platových podmínek týká. A posledním důležitým podpůrným krokem je, aby byly všechny ženy – matky, které jeví o studium zájem motivovány nejen vnitřní touhou, ale také širokým okolím a vlastně celou veřejností, že vzdělávání je důležité a budou v tom podpořeny. Autorka práce jako matka a jako studentka by byla ráda, kdyby tato práce maminky ve studiu podpořila a motivovala.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

BENEŠ, M., 2014. *Andragogika*. 2. vyd. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-4824-5.

HUBBARDOVÁ, C., 2004. *Jak zvládnout domácnost, děti, manžela, práci i sebe*. 1. vyd. Praha: NLN, s.r.o. ISBN 80-7106-361-4.

MITCHELLOVÁ, A., 2008. *Příručka pro zoufalé matky*. 1. vyd. Praha: Fragment. ISBN 978-80-253-0558-4.

PALÁN, Z., 2003. *Základy andragogiky*. 1.vyd. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, s.r.o. ISBN 80-86723-03-8.

PELIKÁN, J., 2011. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1916-3.

PLAMÍNEK, J., 2014. *Vzdělávání dospělých*. 2.vyd. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-4806-1.

PRŮCHA, J. a J. VETEŠKA, 2012. *Andragogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3960-1.

ŠERÁK, M., 2009. *Zájmové vzdělávání dospělých*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-551-6.

ŠMOLKA, P., 2011. *Jak přežít mateřskou*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s. ISBN 978-80-247-3083-7.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a KOL., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0644-6.

VACÍNOVÁ, M., 1995. *Společenská výchova*. 2. vyd. Praha: VICTORIA PUBLISHING, a.s. ISBN 80-7187-006-4.

VETEŠKA, J., 2016. *Přehled andragogiky*. 1.vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1026-9.

VETEŠKA, J., 2017. *Úvod do teorie vzdělávání dospělých a andragogiky*. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem. ISBN 978-80-7561-073-7.

Seznam použitých zahraničních internetových zdrojů

DICTIONARY. Lifelong learning [online]. © 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z:
<https://www.dictionary.com/browse/lifelong-learning>

Seznam použitých internetových zdrojů

CENTRUM OBČANSKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ. Komunitní centrum [online]. © 2020 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z:
<http://www.obcanskevzdelavani.cz/komunitni-vzdelavani-vzdelavani-v-komunitnich-centrech>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Klasifikace vzdělání [online]. © 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/klasifikace_vzdelani_cz_isced_2011

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Mezinárodní klasifikace vzdělání [online]. © 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z:
<https://www.czso.cz/documents/10180/20536112/022608.pdf/c483e906-0604-4212-824e-acc7cd9b2cf3?version=1.0>

DONATH BURSON-MARSTELLER. Vzdělávání dospělých v ČR [online]. © 2020 [cit. 2020-02-15]. Dostupné z:
https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=2ahUKAwiz2Mvy0tPnAhVQVhoKHa1SBkYQFjAGegQIARAB&url=http%3A%2F%2Fwww.msmt.cz%2Ffile%2F215_1_1%2Fdownload%2F&usg=AOvVaw2mDIC_graNgI3i5FWW58ms

MEDIAGURU. Demografie [online]. © 2020 [cit. 2020-02-25]. Dostupné z:
<https://www.mediaguru.cz/slovník-a-mediatypy/slovník/klicova-slova/demografie/>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. Mateřské centrum [online]. © 2020 [cit. 2020-02-11]. Dostupné z:
<http://ppvss.mpsv.cz/mpsv/ciselniky.nsf/i/S048?opendocument&:CZ064>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Strategie celoživotního učení [online]. © 2020 [cit. 2020-02-01]. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/strategie-celozivotniho-uceni-cr>

NÁRODNÍ ÚSTAV VZDĚLÁVÁNÍ. Převodní tabulka [online]. © 2020 [cit. 2020-02-03]. Dostupné z:
<http://www.nuv.cz/uploads/Periodika/ZPRAVODAJ/1999/ZP9904Pa.pdf>

VITALIA. Organizace času na rodičovské dovolené [online]. © 2020 [cit. 2020-02-13]. Dostupné z:
<https://www.vitalia.cz/clanky/prehnane-naroky-ktere-na-sebe-kladou-maminky-jsou-cesta-do-pekeli/>

ZÁKONY PRO LIDI. Zákoník práce [online]. © 2020 [cit. 2020-02-10]. Dostupné z:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-262>

SEZNAM ZKRATEK

ČR - Česká republika

DBM - Donath Burson-Marsteller

MŠMT - Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

RD - Rodičovská dovolená

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Klasifikace ISCED	14
Tabulka 2: Vzdělávání v závislosti na místě bydliště.....	37
Tabulka 3: Vzdělávání v závislosti na rodinném stavu	38
Tabulka 4: Překážky ve studiu.....	43
Tabulka 5: Formy podpory ve studium.....	44

Seznam grafů

Graf 1: Všeobecná možnost vzdělání na RD	36
Graf 2: Vzdělávání v závislosti na předchozím dosaženém vzdělání.....	38
Graf 3: Vzdělávání v závislosti na počtu dětí	39
Graf 4: Vzdělávání v závislosti na věku	39
Graf 5: Formální a neformální možnost studia	41
Graf 6: Překážky ve studiu.....	42

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník.....	I
---------------------------	---

Příloha A - Dotazník

Dotazník k bakalářské práci

Možnosti formálního a neformálního vzdělávání žen na rodičovské dovolené a případné překážky

*Povinné pole

1. E-mailová adresa *

2. Rok narození *

3. Bydliště (Kraj) *

Označte jen jednu elipsu.

Hlavní město Praha

Jihomoravský

Jihočeský

Pardubický

Královéhradecký

Kraj Vysočina

Karlovarský

Liberecký

Olomoucký

Plzeňský

Středočeský

Moravskoslezský

Ústecký

Zlínský

4. Počet dětí *

5. Jak dlouho jste na rodičovské dovolené? (počet měsíců) *

6. Rodinný stav *

Označte jen jednu elipsu.

Svobodná

Vdaná

Rozvedená

V partnerské vztahu

Jiné: _____

7. Nejvyšší dosažené vzdělání *

Označte jen jednu elipsu.

Základní vzdělání (ZŠ)

Střední odborné učiliště (SOU)

Středoškolské studium (SŠ)

Vyšší odborné studium (VOŠ)

Vysokoškolské studium (VŠ)

8. Máte možnost se na RD vzdělávat? *

Označte jen jednu elipsu.

ANO *Přeskočte na otázku 9*

NE *Přeskočte na otázku 10*

Pokud máte možnost vzdělávání

9. Jakému studiu se věnujete? *

Označte jen jednu elipsu.

- Formálnímu (SŠ, VOŠ, VŠ) Přeskočte na otázku 12
- Neformálnímu (Jazykové kurzy, Volnočasové aktivity s dětmi, rekvalifikační kurzy)
Přeskočte na otázku 12

Pokud nemáte možnost vzdělávání

10. Z jakého důvodu se vzdělávání nevěnujete? *

Označte jen jednu elipsu.

- Nedostatek času
- Nedostatek finančních prostředků
- Nedostatek motivace
- Lenost
- Péče o dítě
- Jiné: _____

11. Co by Vám pomohlo, abyste se mohla vzdělávat? *

Označte jen jednu elipsu.

- Lepší organizace času
- Pomoc rodiny
- Vidina vyššího příjmu po návratu do práce
- Vyšší výše rodičovského příspěvku
- Jiné: _____

Souhlas se
zpracování
osobních
údajů

Podle zákona č.110/2019 Sb., o zpracování osobních údajů, uděluji souhlas Barboře Holousové se zpracováním svých osobních a citlivých údajů ke studijním a vědeckým účelům, poskytnutých v tomto dotazníku v rámci bakalářské práce na Univerzitě Jana Ámose Komenského (UJAK).

12. Souhlas se zpracování osobních údajů *

Označte jen jednu elipsu.

ANO

NE

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem.

Google Formuláře

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Barbora Holousová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Možnosti formálního a neformálního vzdělávání žen na rodičovské dovolené

Rok: 2020

Počet stran textu bez příloh: 48

Celkový počet stran příloh: 4

Počet titulů českých použitých zdrojů: 13

Počet internetových zahraničních použitých zdrojů: 1

Počet internetových zdrojů: 10

Vedoucí práce: PhDr. Milan Demjanenko, Ph.D.